

”Kyllä minä pärjään”

Yksinhuoltajaisien kokemukset perheille kohdennetuista
sosiaali- ja terveystalvluista

Siivikko Jenni

Opinnäytetyö
Sosiaali- ja terveystala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

2015

Tekijä	Jenni Siivikko	Vuosi	2015
Ohjaaja	Rauno Pietiläinen & Timo Marttala		
Työn nimi	”Kyllä minä pärjään” – Yksinhuoltajaisien kokemukset perheille kohdennetuista sosiaali- ja terveystalvuluista		
Sivu- ja liitemäärä	62 + 2		

Opinnäytetyöni aiheena ovat yksinhuoltajaisien kokemukset perheille kohdennetuista sosiaali- ja terveystalvuluista. Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää, minkälaisia kokemuksia yksinhuoltajaisilla on eri palveluista. Tavoitteena on myös selvittää viranomaistahojen tarjoaman tuen laadukkuutta. Lisäksi opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää läheisverkoston merkitystä arjessa sekä heidän tarjoaman tuen merkityksen yksinhuoltajaisille. Vastaukset tutkimuskysymyksiin hain lähettämällä sähköisen haastattelulomakkeen yksinhuoltajaisille sekä perehtymällä lähdekirjallisuuteen.

Teoriaosuudessa määrittelen vanhemmuuden ja perheen, sekä isyyden ja yksinhuoltajuuden sekä käyn läpi useimmat perheille kohdennetut sosiaali- ja terveystalvulut. Teoreettisessa osuudessa määrittelen myös muita perheeseen liittyviä käsitteitä. Teoreettista osuutta täydentävät aikaisemmin tehdyt tutkimukset sekä yksinhuoltajaisille teettämäni lomakehaastattelun vastaukset.

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, joka etenee metodologisesta osuudesta teoreettiseen osuuteen. Lomake lähetettiin neljälle yksinhuoltajaiselle. Sain vastaukset lokakuussa 2015.

Saaduista vastauksista ilmeni, etteivät yksinhuoltajaisät koe tarvitsevänsä apua viranomaistaholta, mutta pitävät sitäkin merkittävämpänä läheisverkoston tarjoamaa tukea. Vastaajista lähestulkoon kaikki olivat jääneet yksinhuoltajaksi tai lähivanhemmaksi eri vuosina (1990-luku, 2000-luku sekä 2010-luku), minkä vuoksi vastauksissa näkyi eroavaisuuksia siinä, miten yksinhuoltajaisyyteen on suhtauduttu.

Asiasanat: Isyys, Läheisverkosto, Sosiaali- ja terveystalvulut, vanhemmuus, yksinhuoltajuus.

Author	Jenni Siivikko	Year	2015
Supervisor	Rauno Pietiläinen & Timo Marttala		
Subject of thesis	"I will manage" – Single father experiences of social- and healthcare services provided of families		
Number of pages	62 + 2		

The subject of my thesis is the experiences single fathers have of the social and health care services their families have been provided with. The aim of the thesis is to clarify what kind of experiences the single fathers have of the different services. The aim is also to sort out the quality of the support provided by the authorities. Additionally the thesis wants to resolve the relevance of the close network in daily life and the importance of their support for the single fathers. I looked for the answers to my survey questions by sending an electronic interview questionnaire to the single fathers, and also by studying source literature.

In the theoretical part I define parenthood and family, paternity and single parenthood. I also go through most of the social- and healthcare services provided to families. In the theoretical part I also define other concepts related with families. Previously made studies about the subject and the answers of my interview questionnaire complete the theoretical part.

My thesis is a qualitative study, which proceeds from the methodological part to the theoretical part. The questionnaire was sent to four single fathers. The answers were received in October 2015.

From the received answers appeared that the single fathers do not feel that they need help from the authorities, but find the support from the family network even more significant. Almost all of the answerers had become single fathers or primary caregivers in different years (the 1990's, the 2000's and the 2010's) and therefore there can be seen differences in the attitudes towards single parenthood.

Key words

Close support network, parenthood, paternity, single parenthood, social and health care services

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	7
2	METODOLOGINEN OSUUS	9
2.1	Tutkimuskysymykset, tavoitteet ja tarkoitus	9
2.2	Laadullinen tutkimus ja aineistonkeruu menetelmä	10
2.3	Opinnäytetyöprosessi	12
3	PERHE JA VANHEMMUUS	14
3.1	Uusperhe	15
4	ISYYS.....	17
4.1	Ydinperheisyys	19
4.2	Isyyden historiaa.....	20
4.3	Isän tueksi	22
5	YKSIHUOLTAJUUS JA LÄHIVANHEMMUUS.....	23
5.1	Lähivanhempi-isyys ja yksinhuoltajaisuus.....	24
6	SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUT	27
6.1	Palveluiden valvonta ja toteuttaminen	27
6.2	Perheille kohdennetut sosiaali- ja terveyspalvelut	29
6.2.1	Varhaiskasvatuspalvelut.....	29
6.2.2	Neuvolapalvelut.....	31
6.2.3	Kasvatus- ja perheneuvonta, perheasioiden sovittelu	32
6.2.4	Lastensuojelu	32
6.2.5	Lapsiperheiden kotipalvelu ja perhetyö	33
6.2.6	Kouluterveydenhuolto	34
6.2.7	Lastenvalvoja	35
6.3	Läheisverkoston ja viranomaistahojen tarjoaman tuen merkitys.....	35
7	AINEISTON ANALYSOINTI.....	39
7.1	Vastaajien taustatiedot	39
7.2	Yksinhuoltajaisien kokemukset perheille kohdennetuista palveluista ..	40
7.3	Yksinhuoltajaisien saama tuki viranomaistaholta.....	41
7.4	Läheisverkoston tarjoaman tuen merkitys	43
7.5	Johtopäätökset	44

8 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	47
9 POHDINTA	50
LÄHTEET	53
LIITTEET	59

Iskälle

1 JOHDANTO

Yksinhuoltajuus nähdään äidin oikeutena, minkä vuoksi isä yksinhuoltajana nähdään poikkeuksena. Yksinhuoltajuus on kuitenkin kasvamassa normiksi, erilaisten perhetyyppien rinnalle. 80-luvun jälkeen isyystudkimukset ovat lisääntyneet huomasti ja myös isät ovat nostaneet päätään ja tuoneet esiin kyvykkyyttään huolehtia lapsesta siinä missä äitikin.

Ehkä isoimpana kiinnostuksen herättäjänä olivat omakohtaiset kokemukseni. Oma isäni on yksinhuoltaja. Olen ollut aina kiinnostunut siitä, miten isä on selvinnyt kahden tyttölapsen kanssa yksin. Omat muistot päiväkodista ja sukulaisien läsnäolosta rohkaisivat kysymään Isältä hänen kokemuksistaan. Keskustelun siivittämänä lopullinen opinnäytetyöni aihe valikoituikin: Yksinhuoltajaisän omat kokemukset perheille kohdennetuista sosiaali- ja terveyspalveluista.

Opinnäytetyöni aiheesta kiinnostuneet saavat arvokasta kokemukseen perustuva tietoa yksinhuoltajaisista sekä heidän kokemuksistaan perheille kohdennetuista sosiaali- ja terveyspalveluista sekä läheisverkoston merkityksestä. Kokemukseen perustuva tieto voi auttaa kohtaamaan yksinhuoltajaisän ja havahtumaan siitä, miten eritavalla yksinhuoltajaisää voisi tukea kuin yksinhuoltajaäitiä.

Valitsin aiheen myös siksi, että halusin paremmin ymmärtää yksinhuoltajaisien asemaa palvelujärjestelmässä sekä oppia tulevana sosiaalialan ammattilaisena kohtaamaan nämä niin sanotut yksinäiset sudet. Myös se, että yksinhuoltajaisyyttä koskevat tutkimukset jäävät yksinhuoltajaäitiyttä käsittelevien tutkimuksien varjoon herätti kiinnostukseni lähteä tarkastelemaan tarkemmin vähemmän tutkittua aihetta.

Opinnäytetyöni tavoitteena on kartoittaa, minkälaisia kokemuksia yksinhuoltajaisilla on perheille kohdennetuista palveluista sekä läheisverkoston merkitystä yksinhuoltajaisälle arjen sujumisten näkökulmasta. Lisäksi opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää perheille kohdennettujen palveluiden viranomaistahoilta saaman tuen laadukkuutta sekä läheisverkoston tarjoaman tuen merkityksellisyyttä.

Opinnäytetyöni oli laadullinen tutkimus, johon osallistui sähköiseen haastattelulomakkeeseen vastaamalla neljä (4) lähivanhempi- tai yksinhuoltajaisää. Opinnäytetyöni analyysiosuudessa yksinhuoltaja -käsite pitää sisällään myös lähivanhemmuuden, sillä esimerkiksi Tilastokeskus ei erottele lähi- ja yksinhuoltajavanhempia toisistaan. Opinnäytetyöni teoreettisessa osuudessa avaan kuitenkin lähes kaikki perheeseen ja isyyteen liittyvät käsitteet yleisellä tasolla selkeyden ja eroavaisuuksien vuoksi sekä selkeyttämään eroja yksinhuoltajaperheen ja yksinhuoltajaisän roolia suhteessa perheeseen, jossa on yhden vanhemman sijasta kaksi vanhempaan.

Haastattelulomakkeeseen ja opinnäytetyöhöni olen koonnut liudan perheille kohdennetuista sosiaali- ja terveystalvcluista. Olen valinnut nämä palvelut, sillä ne tukevat sekä isää että lasta. Palvelut auttavat arjen sujumisessa sekä huomaamaan varhaisessa vaiheessa ilmenevät puutteet lapsen edun näkökulmasta. Valintaan vaikutti myös se, että Sosiaali- ja terveysministeriö on listannut nämä palvelut otsikon lapset, nuoret ja perheet alle ja kohdentanut ne erityisesti perheille. Joitain perheille kohdennettuja palveluita olen jättänyt opinnäytetyöstäni pois, sillä ne eivät suoraan liity tutkimukseni aiheeseen tai eivät nousseet esille vastaajien kautta.

Opinnäytetyössäni kerroin myös lyhyesti eri valvontaviranomaisten tehtävistä. Opinnäytetyöni käsittelee myös yksinhuoltajaisien kokemuksia ja palveluissa kuulluksi ja nähdyksi tulemistä. Valvontaviranomaisten tehtävänä on valvoa tassa-arvoa ja asiakkaan asianmukaista kohtaamista muun muassa sosiaali- ja terveystalvcluissa. Siksi on erityisen tärkeää avata myös valvontaviranomaisten tehtävät.

2 METODOLOGINEN OSUUS

2.1 Tutkimuskysymykset, tavoitteet ja tarkoitus

Tutkimuskysymyksinä opinnäytetyössäni oli: Minkälaisia kokemuksia yksinhuoltajaisilla on perheille kohdennetuista sosiaali- ja terveystalvuluista ja minkälaista tukea he ovat saaneet käyttämiensä palveluiden viranomaistalvhoilta? Sekä millä tavalla läheisverkosto tukee yksinhuoltajaisia?

Tutkimuskysymysten avulla pyrin selvittämään yksinhuoltajaisien omat kokemukset saamastaan palvelusta ja tuen tarpeeseen vastaamisesta. Lisäksi tutkimuskysymysten avulla pyrin selvittämään läheisverkoston tuen merkityksen yksinhuoltajaisille. Vastaukset tutkimuskysymyksiin hain sähköisellä haastattelulomakkeella sekä perehtymällä saatavilla olevaan teorialuotioon ja aikaisempiin tutkimuksiin. Lomakehaastatteluun vastaavat yksinhuoltajaisät asuivat ympäri Suomea, minkä vuoksi lomakkeet lähetettiin vastaajille sähköpostilla. Kysymysten tarkoituksena oli kartoittaa yksinhuoltajaisien omia kokemuksia eri perheille kohdennetuista sosiaali- ja terveystalvuluista sekä kartoittaa millainen merkitys läheisverkostolla on arjen sujumisen kannalta. Lisäksi tavoitteena oli kartoittaa perheille kohdennettujen sosiaali- ja terveystalvuluiden viranomaistalvhoilta saaman tuen laadukkuuden sekä läheisverkoston tarjoaman tuen merkityksen.

Valitsin opinnäytetyöni kohderyhmäksi yksinhuoltajaisät, koska heidän asemansa suomalaisessa perhepolitiikassa on kiinnostanut minua jo pitkään. Yksinhuoltajaisyyttä ei ole myöskään tutkittu niin laajassa mittakaavassa kuin yksinhuoltajaisyyttä, mutta tutkimukset ovat lisääntymässä määrin. Tulevaisuudessa voin hyödyntää keräämääni tutkimusaineistoa sekä lukemaani teoriaa kohdattessani yksinhuoltajaisia omassa työssäni sosiaali alan työkentällä.

Yksinhuoltajaisien kokemukset perheille kohdennetuista sosiaali- ja terveystalvuluista muotoutui tutkimukseni aiheeksi, kun joulukuussa 2014 keskustelin oman isäni kanssa hänen kokemuksistaan perheille kohdennetuista sosiaali- ja terveystalvuluista. Lisäksi halusin tutkia sitä, onko kohtaamisessa kehitytty mo-

ninaistuneen perhekäsityksen myötä. Läheisverkoston tarjoaman tuen merkitys korostuu, kun puhutaan yksinhuoltajista ja etenkin yksinhuoltajaisista, sillä useimmissa tapauksissa toinen vanhemmista (yksinhuoltajaisän tapauksessa äiti) on tavalla tai toisella kykenemätön osallistumaan lapsen kasvatukseen.

Suhtautuminen isyyteen ja etenkin yksinhuoltajaisyyteen on ollut jo pitkään osana muuttuvaa perhepolitiikkaa. Opinnäytetyöni tarkoituksena on nostaa esille yksinhuoltajaisien kokemukset kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta sekä siitä millaisena he ovat kokeneet tarjotun ja heidän saamansa tuen. Opinnäytetyöni valmistuu hieman ennen, kun yksi merkittävimmistä lajeista (Isyyslaki) opinnäytetyöni aiheeseen liittyen kokee merkittäviä muutoksia.

2.2 Laadullinen tutkimus ja aineistonkeruu menetelmä

Laadullinen tutkimus perustuu ilmiön syväluotaavaan tutkimiseen ilman tilastollista tarkastelua. Se ei yleistä kuten määrällinen tutkimus, vaan pyrkii kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä syvällisemmin. Laadullinen tutkimus perustuu yksittäisten tapausten tutkimiseen ja heidän näkemyksiinsä. Laadullisen tutkimuksen kohteena voi olla ilmiön lisäksi myös ihminen tai erilaiset kohderyhmät. Laadullisen tutkimuksen avulla tutkijalla on mahdollisuus tarkastella tutkimaansa aihetta erilaisten välineiden, kuten sanojen ja kuvien avulla. Valitulla tutkimusmenetelmällä on vaikutusta siihen, millaisia tutkimustuloksia saadaan. (Kananen, Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2014, 18–20, 31).

Laadullinen tutkimus koostuu teoreettisesta osuudesta sekä empiriasta, joka on tutkijan täysin omaa tuotosta. Teoriaosuutta kirjoittaessa täytyy kiinnittää erityistä huomiota siihen, että se keskustelee empiriaosuuden kanssa. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisäävät aikaisemmat tutkimukset. Empiirisessä osuudessa on tarkoituksena vastata tutkimuksen tutkimuskysymyksiin sekä tutkimusongelmaan. (Kananen, Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2014, 52–54.)

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, sillä tutkimukseeni osallistuu marginaalinen osuus yksinhuoltajaisista. Opinnäytetyöstäni tekee myös laadullisen tutkimuksen se, että yksinhuoltajaisät ovat saaneet itse kertoa omista kokemuksis-

taan ja näkemyksistään liittyen opinnäytetyöni aiheeseen. Lisäksi käytän laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmää.

Laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä on useita, mutta aineisto voidaan kerätä esimerkiksi lomakehaastatteluna. Kysely ei ole laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmä, mutta lomakehaastattelussa tutkija ja vastaaja ovat samassa tilassa ja täten vuorovaikutuksessa keskenään. Lomakehaastattelun kysymykset on määritelty ennakkoon, mikä helpottaa tutkijaa kirjaamaan saamansa vastaukset. (Kananen, Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2014, 64, 70.)

Opinnäytetyössäni aineistonkeruumenetelmäksi muodostui puolistrukturoitu lomakehaastattelu, joka koostuu yhteensä kahdestatoista (12) kysymyksestä, joista kaksi on strukturoituja kysymyksiä. Toinen strukturoidusta kysymyksestä jättää kuitenkin vastaajalle mahdollisuuden vastata joitain muuta, kuin mitä annetut vastausvaihtoehdot ovat. Osa haastatteluista suoritettiin puhelimen välityksellä ja osalle lomake lähetettiin sähköpostilla. Alun perin tarkoituksena oli lähettää kaikille vastaajille lomake sähköpostilla, sillä vastaajat asuivat kaikki eripuolilla Suomea. Koska tilanteet muuttuvat, osa vastauksista annettiin puhelimen välityksellä ja osa vastauksista saapui alkuperäisen suunnitelman mukaisesti sähköpostilla.

Alun perin sähköposti valikoitui viestintävälineeksi toiveena vastaajien suunnalta. Minulla olisi ollut mahdollisuus tehdä osa haastatteluista puhelimitse, mutta koin yhtenäisen aineistonkeruumenetelmän helpottavan aineiston analyysia. Loppujen lopuksi puolet aineistosta kerättiin kuitenkin puhelinhaastatteluna yllättävien tilanteiden vuoksi. Tässä tapauksessa vastaukset kirjattiin samalle lomakkeelle, kuin sähköpostilla vastanneetkin ja siinä muodossa, kuin he vastasivat.

2.3 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyöprosessi alkoi loppusyksystä 2014 ideapaperin palauttamisella. Kohderyhmän valitseminen ei ollut kuitenkaan selkeää vaan tarvitsin valintaan apua tutoropettajalta. Keskustelun kautta esiin nousi useita kohderyhmiä, mutta eniten korostui yksinhuoltajuus ja isyys ja kohderyhmäksi muodostuivatkin yksinhuoltajaisät. Ideapaperin palauttamisen jälkeen aloin miettimään tutkimuskysymystä, mikä osoittautuikin haastavimmaksi osaksi opinnäytetyöprosessia.

Jouluna 2014 keskustelin isäni kanssa hänen kokemuksistaan yksinhuoltajana. Keskustelun aikana heräsi isoja kysymyksiä yksinhuoltajaisien asemasta suomalaisessa perhepolitiikassa. Kypsyttelin aihetta muutaman kuukauden ja maaliskuussa 2015 palautin tutkimussuunnitelman ensimmäisen kerran. Kaikki ei kuitenkaan ollut niin helppoa, kuin aluksi luulin.

Tutkimussuunnitelman kirjoittamisen prosessiin meni kokonaisuudessa noin puolisen vuotta. Huomasin, että minulla ei ollut minkäänlaista käsitystä siitä, miten tämänkaltainen suunnitelma täytyisi kirjoittaa. Lisäksi huomasin, että tapani kirjoittaa ei soveltunut millään tavalla tämänkaltaisiin töihin. Ala-asteella minulla todettiin luki- ja kirjoitushäiriö, mikä on aika-ajoin vaikeuttanut korkea-kouluopintojani. Suuren aineistomäärän haltuun ottaminen sekä tieteellisen tekstin kirjoittaminen tuotti suuriakin vaikeuksia. Sain onneksi apua ulkopuolelta tekstin muotoiluun, vaikka edelleen lauserakenteet eivät täydy kaikkia sujuvan äidinkielen kriteereitä.

Tutkimussuunnitelmaa tehdessä lisäsin ja poistin sekä muutin jatkuvasti opinnäytetyöni aihetta sekä sisältöä. Kiinnostukseni yksinhuoltajaisien asemasta korostui entisestään prosessin aikana ja olisin halunnut tukiä kaikkea. Se ei kuitenkaan ollut mahdollista, vaan täytyi rajata aihetta hieman. Opinnäytetyöni aiheeksi valikoituivat yksinhuoltajaisien omat kokemukset perheille kohdennetuista sosiaali- ja terveystalveluista. Lopulta, päätin vain palauttaa tutkimussuunnitelman ja lähteä työstämään opinnäytetyötäni. Tässä vaiheessa aikaa varsinaisen opinnäytetyön kirjoittamiselle jäi pari kuukautta.

Yhtenä haasteena oli löytää yksinhuoltajaisät, sillä opinnäytetyössäni ei ole mukana työelämän edustajaa. Kyselin sosiaaliseen verkostoihini kuuluvilta, että tuntevatko he ketään. Tällä tavalla löysin neljä yksinhuoltajaisää, jotka suostuivat vastaamaan haastattelulomakkeen kysymyksiin. Loka-syyskuun vaiheessa 2015 sain valmiiksi lomakkeen, jonka lähetin vastaajille sähköpostilla. Vastausajaksi määrittelin kaksi viikkoa. Alun perin suunnitelmissa oli siis saada lomake täytettynä sähköpostiin, mutta muutaman vastaajan kohdalla tein poikkeuksen muuttuneiden tilanteiden vuoksi ja haastattelin heidät puhelimen välityksellä lomakehaastattelun periaatteilla.

Kun sain kaikki vastaukset, ryhdyin analysoimaan saamaani aineistoa. Kokosin saamani vastaukset yhdelle paperille haastattelulomakkeessa esittämieni kysymysten mukaisesti. Tämän jälkeen teemoittelin kysymykset: Profilointi, viranomaisten tarjoama tuki ja sen riittävyys, läheisverkoston tarjoama tuki ja sen riittävyys sekä sosiaali- ja terveyspalvelut. Tämän jälkeen kokosin saamani vastaukset tutkimuskysymysteni alle kokoavaksi näkemykseksi, jossa korostin myös joitain esiin tulleita eroavaisuuksia tai tärkeitä kannanottoja. Opinnäytetyöni valmistui marraskuun 2015 puolen välin tienoilla.

3 PERHE JA VANHEMMUUS

Perhe on moninainen yhteisö. Perheen keskinäiset läheissuhteet muodostavat perheyhteisön, johon vaikuttavat sekä perheen sisäiset että ulkoiset voimavarat. Perheen sosiaaliset suhteet ovat perustana perheen toimivuudelle. Perhe ei ole pelkästään miehen ja naisen ja heidän vähintään yhden biologisen lapsen välinen ydinperhe tai yhden vanhemman ja tämän vähintään yhden biologisen lapsen keskinäinen yksinhuoltajaperhe. Perhe voi olla myös uusperhe, jossa kaksi perhettä yhdistyy keskenään. Perheen voi muodostaa myös kaksi samaa sukupuolta olevaa lapsineen tai lapsuudenaikainen perhe tai vaikka eläkeläisperhe. Kaikki perheet eroavat silti toisistaan rakenteen lisäksi myös elämänvaiheen perusteella, mutta myös saman perherakenteen muodostamat perheet eroavat keskenään. Perhe ymmärretään kuitenkin aina kahden vastakkaista sukupuolta olevien väliseksi suhteeksi, jossa mukana on heidän molempien biologinen lapsi. Alati keskustellaan siitä, minkälainen perhemuoto on hyväksi lapsen hyvinvoinnille sekä tukisi lapsen kasvua ja kehitystä (Björberg, Tähtinen 2009, 155; Forsberg 2003, 10–11; Nätkin 2003, 16–17). Perheen määrittelyminen ei siis ole helppoa, sillä erilaisia perhemuotoja on paljon (Huttunen 2001, 51). Vuonna 2014 erilaisia perheitä on ollut kaiken kaikkiaan 1 473 666. Tilastokeskus jaottelee nämä perheet kahdeksaan (8) perhemuotoon: Avioparit ja avoparit joilla ei ole lapsia, avioparit ja avoparit, joilla on lapsia, äidin ja isän yksin lasten kanssa sekä rekisteröidyt mies- ja naisparit (Tilastokeskus 2015).

Vanhemmuus on muutakin kuin tunteita. Se on moninainen kokonaisuus, joka koostuu eri osa-alueista, kuten tunnesiteiden lisäksi lapsen huolenpidosta ja kasvattamisesta, mutta myös taloudellisesta vastuusta. Silloin kun vanhemmat elävät lapsineen yhdessä, oletetaan näiden vanhemmuuden eri osa-alueiden liittyvän toisiinsa muodostaen saumattoman kokonaisuuden sekä jakautuvan tasaisesti kummankin vanhemman kesken. Erovanhemmuudessa lapsen huolenpito ja kasvatus sekä taloudellinen vastuu näyttäytyvät erillisinä palapelin paloina. Eronneiden vanhempien voi olla vaikeaa koota tämä palapeli saumattomaksi kokonaisuudeksi. (Kuronen 2003, 113–114.)

Voidaanko kuitenkin eronnutta perhettä määritellä enää perheeksi? Teema on ollut esillä erilaisissa julkisissa keskusteluissa ja perhetutkimuksissa, joissa on analysoitu erilaisten perhemuotojen moninaisuutta eron jälkeisten perhesuhteiden luonteen perusteella. Eroilla on nähty olevan vaikutusta lapseen ja olisikin erityisen tärkeää keskittyä siihen, miten naisten ja miesten vanhemmuus muotoutuu eron jälkeen (Kuronen 2003, 104,113). Eron jälkeisessä vanhemmuudessa korostuu eritoten vanhemmuuden laillinen merkitys. Nykyisessä lainsäädännössä suodaan vanhemmille mahdollisuus ratkaista ja sopia keskenään, kuinka eron myötä hoidetaan lasten hoitoon ja huoltoon liittyvät asiat. Usein vanhemmat pääsevät sopimukseen lapsen huoltajuudesta ja asumisesta sekä tapaamisoikeudesta ja elatuksesta, jonka jälkeen sosiaalilautakunta vahvistaa vanhempien välille solmitun sopimuksen. Eron myötä vanhempien välillä ei ole enää parisuhdetta, jolloin fokus siirtyy kokonaan vanhemmuuteen ja he voivat keskittyä kokonaan olemaan vain vanhempia (Broberg, Tähtinen 2009, 158; Kuronen 2003, 155).

3.1 Uusperhe

Uusperhettä voidaan kuvata perheeksi, johon kuuluvat miehen ja naisen lisäksi heidän edellisen suhteen lasten lisäksi myös mahdollisesti heidän yhteiset lapset. Lapsen oikeutettuina vanhempina pidetään ainoastaan lapsen biologisia vanhempia, joilla katsotaan olevan myös vanhemman oikeudet ja velvollisuudet. Uusperheessä vanhemmuutta pidetään ongelmallisena juurikin biologisten siiteiden puuttumisen vuoksi. (Ritala-Koskinen 2003, 121.)

Uusperheessä törmätäänkin hyvin usein siihen, kenellä on vanhemman oikeudet ja velvollisuudet, sillä lainsäädäntö ei ole määritellyt erikseen uusperheen ei-biologisen vanhemman suhdetta lapseen. Ei-biologinen vanhempi, voi kuitenkin saada laillisen oikeuden olla ei-biologiselle lapselleen vanhempi adoption kautta, jolloin hänestä tulee lapsen oheishuoltaja (Ritala-Koskinen 2003, 124). Ei-biologinen vanhempi on usein sosiaalinen vanhempi, mutta se yksinään ei riitä niin sanotun oikean vanhemmuuden perustaksi. Sosiaalinen vanhempi voi toimia arjessa samalla tavalla kuin biologisen suhteen omaava vanhempi, mutta

se ei kuitenkaan takaa sitä, että lapsi kokisi hänet oikeaksi vanhemmaksi (Rintala-Koskinen 2003, 126).

Lapsen näkökulmasta uusperhe koetaan perheeksi vain poikkeuksellisissa tilanteissa. Uusperhe voidaan kuitenkin mieltää perheeksi vanhemmuuden laillistamisen kautta, kuten adoption. Suhde toiseen biologiseen vanhempaan ovat poikki tai vanhempi on menehtynyt tai jokin muu syy, minkä vuoksi poissa olevalla vanhemmalla ei ole paikkaa lapsen elämässä. Lapsi ei välttämättä liitä perheeseensä poissa olevaa vanhempaa, jos suhde tähän perustuu vain tunteeseen. Syynä etäisyyteen voi olla poissaolevan biologisen vanhemman teot, jonka vuoksi lapsen kiintymyssuhde vanhempaan on murentunut. Lasten ymmärrys perheestä on moniulotteisempi, sillä hän voi mieltää perheeseensä kuuluvaksi myös he, jotka eivät kuulu samaan talouteen tai jaa jokapäiväistä arkea. (Rintala-Koskinen 20013, 127–128.)

Uusperhe ilmiönä kuvaa osaltaan sitä muutosta, jota perheen määritelmä on kokemassa. Erojen määrät ovat lisääntyneet huomattavasti, minkä johdosta on huomattavissa uusperheiden lisääntyminen (Rintala-Koskinen 2003, 135). Vuonna 2013 Uusperheitä oli 52 709, mikä on 9,2 % kaikista lapsiperheistä. Ensimmäiset tilastoinnin uusperheistä tehtiin vuonna 1990, jolloin uusperheitä oli 44 426, jonka jälkeen uusperheiden määrä on lisääntynyt hieman. Vuonna 2013 sekä 2012 uusperheiden määrät kuitenkin laskivat 300 perheellä. Uusperheiden lapsijakaumassa oli nähtävissä selviä eroja. Uusperheen äidin biologisia lapsia oli 65 196, kun vastaavasti uusperheen isän biologisia lapsia oli 10 761. Uusperheen vanhempien yhteisiä lapsia taas oli 33 611. Tilastointi ei kuitenkaan anna todellista kuvaa perherakenteista, minkä vuoksi niin sanottuja vierai-levia lapsia ei voida laskea mukaan, sillä perheen jäsenet määritellään vakituisen asuinpaikan perusteella (Tilastokeskus 2014).

4 ISYYYS

Isyys ei ole yksiselitteinen käsite, sillä isyyden muotoja on useita. Lapsella voi olla kaksi isää, sillä uusperheisyys on nykyään tavallista. Lapsella voi olla myös kaksi isää, sillä samaa sukupuolta olevat miehet voivat muodostaa keskenään perheen. Tämän vuoksi isyyden voisikin määritellä ”Isä on mies, jolla on läheinen suhde perheen lapseen”. Isä -käsitettä pidetään kuitenkin eräänlaisena arvonimenä. Vaikka ulkopuolisten näkökulmasta lapsen isä ei olisikaan hyvä Isä, on isä nimityksen käyttäminen lapselle äärimmäisen tärkeää. Isälle itselleen on myös tärkeää, että häntä kutsutaan isäksi, vaikka ei olisikaan päivittäin läsnä lasten elämässä (Huttunen 2001, 57–58). Isyyttä voidaan tarkastella erilaisista näkökulmista, jolloin käsitteeseen voidaan liittää erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia. Nämä erilaiset näkökulmat määritellään biologiseksi, lailliseksi sekä sosiaaliseksi että psykologiseksi isyydeksi (Huttunen 2001, 58–68).

Biologinen isyys tarkoittaa lapsen ja hänen siittäjänsä välistä perinnöllistä suhdetta. Biologinen isä on lapsen isä, vaikka ei olisi muulla tavoin läsnä lapsen elämässä. Isyys onkin määritelty useimmiten suoraan biologiseksi isyydeksi. Biologisella isyydellä on suurin merkitys, kun määritellään laillista isyyttä, sillä sen kautta määräytyy esimerkiksi perintöoikeus (Huttunen, 2001, 58–59). Lapsella on kuitenkin oikeus biologiseen isäänsä. Pasi Malmin ja Juuso Ernon (2013) pohtivat artikkelissaan ”*miehet ja tasa-arvopolitiikka – miesten tasa-arvon näkökulmasta*”, että isyyslaki ei vastaa 2000-luvun ajattelua eikä aja isien oikeuksia. Heidän mielestään kaikkien miesten tulee todistaa lapsi omakseen, ilman avioliiton isyysosoittamisen tuomaa oikeutta. Lisäksi heidän mielestään isällä pitäisi olla oikeus tunnustaa isyytensä myös äidin tahdonvastaisesti (Malm, Erno 2013, 97). Vuonna 2016 astuukin voimaan uusi isyyslaki, joka mahdollistaa isyyden tunnustamisen neuvolassa ja jo raskausaikana. Lisäksi uuden lain myötä isällä on oikeus tunnustaa isyytensä äidin vastusteluista huolimatta. Tällä mahdollistetaan se, että lapsella on mahdollisuus tuntea molemmat biologiset vanhempansa (Valtioneuvosto 2015).

Laillisella isyydellä tarkoitetaan niitä oikeuksia ja velvollisuuksia, joita lapsen isäksi laillisesti määritetyllä isällä on. Isyyslaki määrittelee aviomiehen isäksi, jos

lapsi on syntynyt avioliiton aikana. Jos mies ei ole ollut lapsen äidin kanssa avioliitossa, vaaditaan isyyden tunnustamista ja vahvistamista. Tällöin tuomioistuimien vahvistaa lapsen isyyden, mikäli lapsella ja isällä on sama DNA. Tämän lisäksi isäksi voidaan tulla myös adoption kautta (Huttunen 2001, 60; Isyyslaki 700/1975 1:3 §). Lapsen laillisena isänä voidaan pitää myös lapsen adoptoinutta miestä, kun tuomioistuin on vahvistanut adoption. Adoptio tarkoittaa sitä, että lailliset siteet biologisiin vanhempiin katkeaa ja adoptoineesta vanhemmasta tai vanhemmista tulee lapsen lailliset huoltajat. Yleisimmät syyt siihen miten miehestä tulee adoptioisä, on, kun naimisissa oleva pari adoptoi lapsen tai kun uusperheen isä adoptoi uuden puolisonsa lapsen (Huttunen 2001, 61).

Isyyden tunnustaminen ja vahvistaminen tehdään, jotta mies saa laillisen aseman lapsen isänä. Isyyden tunnustaminen tehdään voimassa olevan lainsäädännön perusteella toistaiseksi vielä lastenvalvojan luona, minkä jälkeen asiakirjat toimitetaan käräjäoikeustuomarin käsiteltäväksi. Kun taas isyyden vahvistaminen silloin, kun mies kieltäytyy tunnustamasta isyyttään, tapahtuu isyyden tunnustaminen suoraan oikeusteitse. Isyyden tunnustamisen jälkeen vanhemmat voivat sopia lapsen yhteishuoltajuudesta, jolloin lapsen isällä on myös vastuu lapsesta sekä yhtäläinen määräysvaltaa lapsen äidin kanssa, kaikista lapseen liittyvistä asioista. (Huttunen 2001, 61.)

Sosiaalisesti isäksi määritellään henkilö, jonka kanssa lapsi asuu ja jakaa arjen sekä antaa lapselle hoivaa ja huolenpitoa vaihtelevasti. Lisäksi sosiaaliseen isyyteen kuuluu esiintyminen erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa yhdessä lapsen kanssa, jolloin ulkopuoliset ihmiset antavat hyväksyntänsä ja pitävät miehen lapsen isänä, huolimatta siitä onko mies biologisesti lapsen isä. Kaikissa isyyden muodoissa on sosiaalista isyyttä, mikäli isä on fyysisesti läsnä lapsensa elämässä. Useimmiten sosiaalinen isä nähdään kuitenkin äidin uutena puolisona, joka ei ole adoptoinut lasta, mutta joka huolehtii lapsesta kuin omastaan (Huttunen 2001, 62–63). Lapsen psykologisena isänä pidetään miestä, jonka suhde lapseen perustuu kiintymyssuhteisiin ja lapsen omaan kokemukseen siitä, ketä hän pitää isänään. Psykologinen isä on myös aktiivisesti mukana lapsen arjessa sekä on myös kasvattaja. Psykologinen isyys ei tule automaattisesti kaikille isä-

hahmoille, sillä se perustuu täysin molemminpuoliselle kiintymyssuhteen luomiselle (Huttunen 2001, 64).

Ei ole olemassa kuitenkaan yhtä oikeaa tapaa olla isä perheessä. Isän rooli perheessä muuttuu aina tilanteen mukaan. Isyyttä voidaan hahmottaa erilaisten tyyppien kautta. Nämä tyypit lajitellaan neljään teemaa: Tasa-arvoinen isä, hoiuva isä, valintoja tekevä isä sekä maskuliininen isä. Tasa-arvoisen isän tavoitteena on jakaa tasavertaisesti perheen tuomat velvollisuudet, kun taas hoiuvaan isän tavoitteena on saada läheinen suhde lapsensa kanssa. Valintoja tekevä isä jättää vastuu pääasiassa äidille ja keskittyy enemmän omiin haluihin ja kykyihin, kun taas maskuliinisen isän keskittyy enemmän yhteiskunnallisiin asioihin, esimerkiksi olemaan työssäkäyvä mies, joka jättää vastuun lastenhoitosta äidille. (Lapsi 2000 ry, Hermanson, Keinänen, Sihvola, Suomi, Säävälä & Vainio 2002, 37; Vuori, 2004, 30.)

4.1 Ydinperheisyys

Ydinperheellä yleisesti ottaen tarkoitetaan perhettä, jossa on äidin ja isän lisäksi vähintään yksi molemmille biologinen lapsi. Sillä ei katsota olevan merkitystä perustuuko lasten vanhempien parisuhde avio- vai avoliitolle, sillä molemmat suhdemuodot täyttävät ydinperheen kriteerin. Ydinperheen isä on biologisesti, laillisesti, sosiaalisesti ja psykologisesti perheessä elävän lapsen isä silloin kun perheeseen kuuluu myös lapsen biologinen äiti. Ydinperheisyys on edelleen yleisin isyyden muoto. (Huttunen 2001, 69.)

Avoliitossa olevan ydinperheen isän asema muihin isyyden muotoihin nähden on vahva, jolloin isä määritellään automaattisesti lapsen biologiseksi ja lailliseksi isäksi. Avoliitossa lapsen äidin kanssa oleva isä taas joutuu todistamaan isyytensä lastenvalvojan luona, minkä jälkeen hänet katsotaan lapsen biologiseksi sekä lailliseksi huoltajaksi. Molemmissa tapauksissa – avoliitossa isyyden tunnistamisen jälkeen, isät ovat äitien kanssa samantarvoisessa asemassa ja yhtäläiset oikeudet toteuttaa vanhempuutta (Huttunen 2001, 69–71). Ydinperheisyyttä onkin pidetty korkeassa arvossa heidän auktoriteetin ja kaikkia koskevan

päätösvaltaisuutensa vuoksi. Silloinen lainsäädäntö myös määritteli isän lasten viralliseksi huoltajaksi, ja vasta vuonna 1929 avioliittolaki tunnusti äitien oikeuden lapsiin (Huttunen 2001, 72).

4.2 Isyyden historiaa

1800 – luvulla syntyi modernin ydinperheen malli lähinnä porvarillisena elämäntapana. 1920–1930 –luvuilla malli muotoutui elämäntavaksi myös muulle kansalle. 1929 asetettiin avioliittolaki, jota ennen naiset olivat lähinnä vain kotona ja miehet edustivat perhettä julkisesti. Avioliittolaki tunnusti myös äidille oikeuden lapsiin. Tätä ennen vain isää pidettiin lapsen virallisena huoltajana. (Huttunen 2001, 72; Nätkin 2003, 18.)

1950-luvun aikana vallitsi vanhentunut perheen sisäinen roolijako. Äidin tehtävänä oli huolehtia kodin sisäisestä maailmasta, kun isä puolestaan keskittyi lähinnä itseään kiinnostaviin asioihin, kuten esimerkiksi työhön. Tämän vuoksi isä toimi lähinnä elättäjänä sekä perheen edustajana kodin ulkopuolella. Isän sitoutti elättäjäksi lähinnä pienituloisuus. 1960-luvulla roolijakoon tuli kuitenkin muutoksia, joiden keskeisimpänä teemana oli tasa-arvo etenkin naisten näkökulmasta. Laadittiin sukupuolisopimus, joka mahdollisti naisille taloudellisen itsenäisyyden ja oikeuden valita ammattinsa sekä koulutusmahdollisuuksista. (Huttunen 2001, 38, 44.)

1960-luvun murrokseen asti äideillä oli lähes yksinomainen vastuu lasten hoidosta ja kasvatuksesta. 1960-luvun sukupuolikeskusteluissa tarkasteltiin isyyttä lähinnä miehen omana valintana ja nautinnollisena asiana. 1960–1970-lukujen taitteessa alettiin kuitenkin korostaa vastuunjaon merkitystä perheissä. (Rantalaiho 2009, 213; Vuori 2003, 51–52.)

Äidin asema lapsen huoltoon nähden oli edelleen merkittävässä osassa 1970-luvun alkupuolella. Äidin asemaa kritisoitiin sekä liitettiin sukupuolirooleja käsitteleväksi ennakoluuloksi. Tämän vuoksi tapaamisoikeutta käsittelevissä keskusteluissa alettiin arvostaa isien roolia eron myötä. 1970-luvulla asetettiin

uusien lakeja koskemaan isyyttä, kuten esimerkiksi lait elätyksestä sekä isyyden tunnustamisesta. Vuonna 1975 asetettiin isyyslaki, jonka myötä myös avioliiton ulkopuolella syntyneille lapsille tuli oikeus isän perintöön (Nätkin 2003, 25; Rantalaiho 2009, 37; Vuori 2003, 51). Vuosien 1970–1980 aikana tapahtuvien muutoksien myötä vanhempien yksinoikeudellisesta ja hierarkkisesta asettelusta siirryttiin tasa-arvoiseen perhemalliin, jossa myös lapsen yksilöllisillä oikeuksilla oli merkityksensä (Nätkin 2003, 25).

1980-luvun merkittävimmät muutokset koskivat lähinnä miehiä ja heidän asemaa erossa sekä korostivat sosiaalista isyyttä myös muissa perhepoliittisissa keskusteluissa. Esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliitto sekä Väestöliitto nimittivät 1980-lukua ”isän vuosikymmeneksi”. 1983 asetettiin laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ja 1984 avioeropareille mahdollistettiin yhteishuoltajuus. Aikaisemmin avioeron myötä lapsen huoltajuus määrättiin vain toiselle vanhemmalle ja lähes poikkeuksessa äidille. Vuosikymmenen miestutkimuksen aiheena oli isyys mitä painotettiin tutkimalla isän hoitoroolia sekä yksinhuoltajuutta. (Aalto, 2012, 17; Huttunen 2001, 108; Rantalaiho 2009, 39; Vuori 2003, 51–52.)

1987 isät saivat oikeuden isyyslomaan, joka oli kestoaltaan 12 päivää sekä 1980-luvun alkupuolella oikeuden 24 päivää kestävään niin sanottuun ”äitiyslomaan”. 1980-luvun aikana lomien saivat kuitenkin nykyisen jaottelunsa äitiys-, isyys- sekä vanhempainvapaina. 1990-luvun alkupuolella isän pitämällä isyysvapaalla ei ollut enää vähentävää vaikutusta vanhempainvapaan pituuteen (Rantalaiho 2003, 208). Nykyään isyysvapaan pituus onkin 54 arkipäivää ja sen voi jakaa yhdestä neljään osaan, josta enintään 18 arkipäivää voi pitää äidin äitiysloman aikana (Kela 2014).

Suomessa tasa-arvoasiain neuvottelukunnan miesjaoston aloitteesta perustettiin Sosiaali- ja terveysalan ylläpitämä isä ja lapset työryhmä 1990-luvulla. Vastaavankaltaiset ryhmät perustettiin valtionhallinnon aloitteesta Norjassa ja Ruotsissa jo 1980-luvulla. (Rantalaiho 2003, 213.)

4.3 Isän tueksi

Vuonna 1995 perustettiin Miessakit ry, jonka tarkoituksena on parantaa miesten hyvinvointia vahvistamalla yksilöllisiä, yhteisöllisiä sekä yhteiskunnallisia rakenteita. Miessakit ry:llä on useita toimintamuotoja, kuten Erosta Elossa, jonka tarkoituksena on tukea miehiä eroprosessin aikana tarjoamalla heille keskusteluapua, vertaistukea sekä neuvontaa. Erosta Elossa ryhmän tavoitteena on etenkin lapsen ja isän välisen suhteen jatkumisen turvaaminen myös eron jälkeen. (Miessakit ry 2015.)

Miessakit ry:llä on myös ryhmä Isyyden Tueksi, jonka tarkoituksena on tehdä nykyaikainen isyys näkyvämmäksi. Tarkoituksena on myös tukea isiä isyydessään, mutta myös tarjota esimerkiksi täydennyskoulutuksia isien kanssa toimiville tahoille. Käytännössä Isyyden Tueksi tarjoavat keskusteluapua ja ohjausta sekä puhelimen että sähköpostin välityksellä valtakunnallisesti, ja Lahdessa asuvat voivat varata ajan yksilötapaamiselle. (Miessakit ry 2015.)

Myös Ensi- ja Turvakotien liitto on panostanut isyyden tukemiseen perustamalla isäryhmiä, joissa voidaan hyödyntää vertaistukea miesten pohtiessa isyyteensä liittyviä ajatuksia. Lisäksi esimerkiksi Miestyön keskus Lapin Ensi- ja Turvakodilla tukee miehiä heidän vanhemmuudessaan. (Ensi- ja turvakotien Liitto 2015; Lapin Ensi- ja turvakoti ry 2015.)

Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry on lastensuojelujärjestö. Liiton tavoitteena on parantaa yksinhuoltajaperheiden sosiaalista ja taloudellista sekä oikeudellista asemaa. Liitolla on jäsenyhdistyksiä ympäri Suomea, jotka järjestävät monenlaista virikkeellistä toimintaa omalla paikkakunnallaan sekä ryhmämuotoista vertaistukitoimintaa aikuisille ja lapsille. Yksinhuoltajille järjestetään myös joillain paikkakunnilla matalan kynnyksen kohtaamispaikka, yksinhuoltajien olohuone, jossa yksinhuoltajat voivat keskustella samassa elämäntilanteessa olevien kanssa. Liitolta saa myös apua erotilanteissa, esimerkiksi elatusapuun liittyvissä asioista eroinfosta tai eroryhmät, jossa on mahdollisuus keskustella eroprosessista. (Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry 2015.)

5 YKSINHUOLTAJUUS JA LÄHIVANHEMMUUS

Käsitteenä yksinhuoltaja on moninainen. Suomessa käsite yksinhuoltaja tarkoittaa oikeustieteellisesti määriteltynä henkilöä, jolle kuuluu laissa määritellyt tehtävät ja vastuu. Kun taas englannin- ja ruotsinkieliset määritelmät viittaavat valitsevaan olotilaan. Puhekielessä yksinhuoltaja määritellään suppeasti yhden huoltajan perheeksi, vaikka oikeasti lapsella voi olla myös toinen elossa oleva vanhempi tai muita merkityksellisiä perhesuhteita. Perhetilastoissa sekä yleiskielessä yksinhuoltaja määritellään yhden vanhemman perheeksi asumisen perusteella, huomioimatta lapsen huoltomuotoa. Vuonna 2014 Suomessa oli kaikkia perhemuotoja yhteensä 1 473 666, joista lapsiperheitä oli 732 320 ja yksinhuoltajaperheitä oli 181 010. (Forssén, Haataja & Hakovirta 2009 11, 12; Tilastokeskus 2015.) Tilastokeskuksen mukaan perheiden tilastointi on haastavaa. Jos vanhemmat eroavat, mutta päätyvät yhteishuoltajuuteen, muodostuu vanhempien välille taloudellinen suhde, jossa myös lapsi vaihtaa paikkaa vanhempien kotitalouksien välillä. Hankalaa tästä tekee sen, että perheen jäsen voi kuulua vain yhteen kotitalouteen kerrallaan. Tämän vuoksi lapsi kuuluukin siihen kotitalouteen, johon hänet on rekisteröity ja johon lapsilisät maksetaan. (Okkonen 2014.)

Yksinhuoltajaksi tullaan yleensä puolison kuoleman johdosta, mutta nykyään se on koko ajan harvinaisempi syy. Leskeyden lisäksi yksi merkittävin syy on lapsen syntyminen avioliiton ulkopuolella naiselle, joka haluaa kasvattaa lapsen yksin. Avo- ja avioliittojen erot ovat lisääntymässä määrin selite yksinhuoltajuudelle (Haataja 2009, 48–49). Myös äidin kyvyttömyys huolehtia lapsesta psyykkisen sairauden vuoksi on yksi syy isän yksinhuoltajuudelle (Kröger 2009, 177).

Yksinhuoltajavanhemmuus on erityistä, sillä lapsella on erosta huolimatta tärkeä suhde myös etävanhempaan, jolla on myös tärkeä merkitys lapsen hyvinvoinnin kannalta. Etävanhemman aktiivinen osallistuminen lapsen elämään eron jälkeen, vähentää yksinhuoltajan kantamaa vastuuta. (Broberg, Tähtinen 2009, 158.)

Vanhemmuus jakautuu eron jälkeen lähes poikkeuksetta lähi- ja etävanhemmuuteen, vaikka sopimuksena olisi yhteishuoltajuus. Lapsen lähivanhemmaksi määräytyy se vanhempi, jonka luona lapsi on virallisesti kirjoilla ja vastaavasti etävanhemmaksi se vanhempi, joka tapaa lastaan. On myös mahdollista, että roolit lähi- ja etävanhempi ei synny, jos lapsi asuu vuoroviikon kummankin vanhemman luona. Joissain tapauksissa etävanhemmasta käytetään nimitystä viikonloppuvanhempi tai tapaajavanhempi, jotka luovat käsityksen harvoin tapaavasta vanhemmasta, joita etävanhemmat eivät välttämättä ole. (Santala 2009, 138.)

Eron jälkeen vanhemmat päättävät yhdessä lapsen huoltomuodosta sekä siitä kumman luona lapsi virallisesti asuu. Useimmissa tapauksissa lähivanhemmaksi valikoituu äiti. Isät voivat myös luopua ajatuksesta olla lapselle lähivanhempi, sillä pelkäävät oikeusprosessia ja syntyviä ristiriitoja (Santala 2009, 138–140). Sitä, että lapsi asuu virallisesti isän luona, pidetään tavallisuudesta poikkeavana harvinaisuuden vuoksi. Lapsen asuessa isän kanssa, oletetaan äidillä olevan vaikeuksia ottaa vastuuta lapsesta, hänellä on mielenterveys- tai päihdeongelmia, työ vie paljon aikaa eikä pysty sitoutumaan paikoilleen sen vuoksi tai oletetaan, että äidillä on tarve etsiä itseään. Molemmilla vanhemmilla on kuitenkin yhdessä - erossa asumisesta huolimatta, oikeus päättää lapsen kasvatuksesta ja hoidosta sekä tehdä lasta koskevia päätöksiä (Santala 2009, 138–139).

5.1 Lähivanhempi-isyys ja yksinhuoltajaisuus

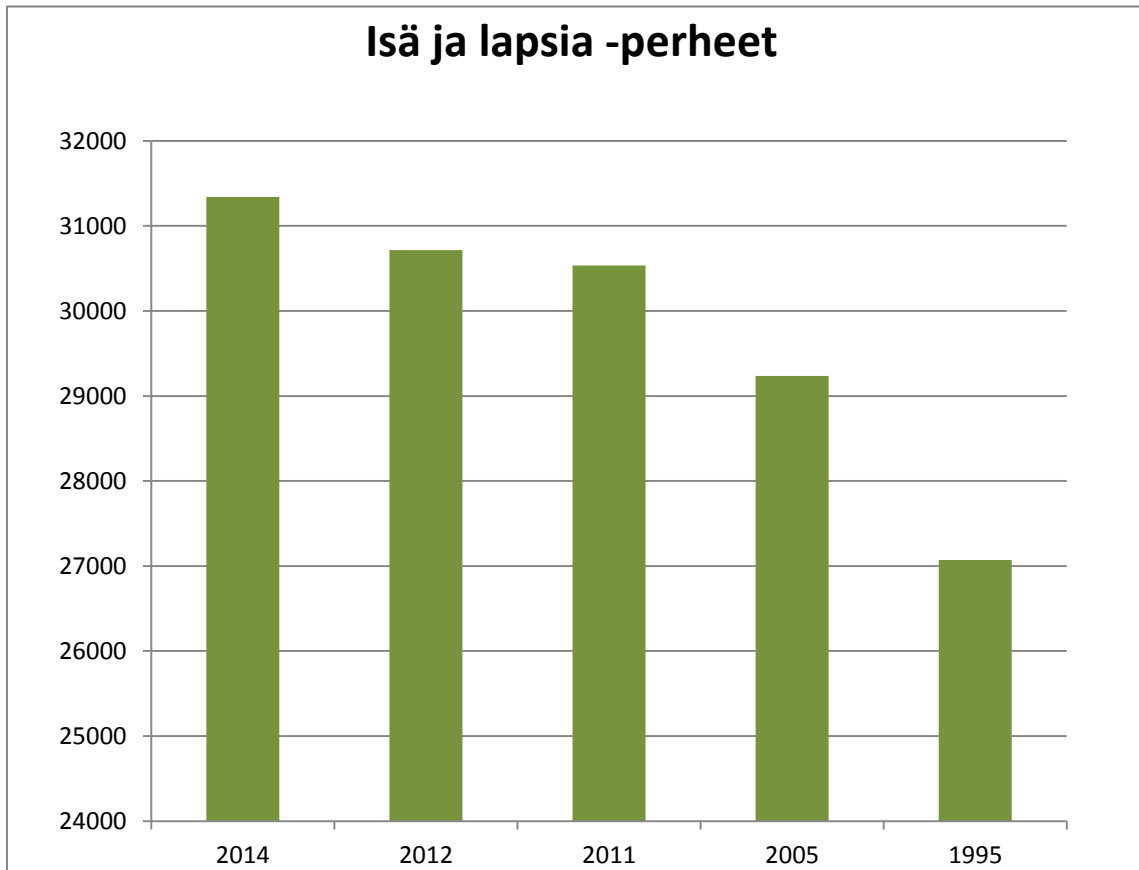
Julkisissa keskusteluissa sekä yksinhuoltajuutta käsittelevissä tutkimuksissa yksinhuoltajuudella tarkoitetaan lähes aina yksinhuoltajaäitiyttä. Miesten rooli yksinhuoltajuutta käsittelevissä keskusteluissa on lähinnä elatusten maksaja ja erityisesti isä yksinhuoltajana on näissä keskusteluissa jäänyt näkymättömiin (Kröger 2009, 172). Yksinhuoltajaisän näkökulmasta jaettu vanhemmuus on ongelmallinen, sillä jaetun vanhemmuuden tarkoituksena on jakaa vanhemmuuden taakkaa. Taakan jakaminen on kuitenkin mahdotonta silloin, kun lapsen äiti ei asu perheen kanssa eikä ole kykenevä huolehtimaan lapsista tai edes osallistua lasten hoitoon ja huolenpitoon. Usein yksinhuoltajaisäksi päädy-

täänkin lapsen äidin vakavan mielenterveys- tai päihdeongelman tai leskeyden kautta (Kröger 2009, 174).

Aina ei ole niin, että isät haluaisivat äidistä lapsen lähivanhemman, vaan kokevat itsekkin pystyvänsä huolehtimaan lapsesta. Arjen pyörittäminen ilman lapsen äidin tukea voi tuntua monista itsestä mahdottomalta, lisäksi isä voi kokea vaikeaksi yhdistää työtä ja lapsen tarpeita. Moni mies käsittelee elämänsä kriisikohtia työhön paneutumisella, millä on varmasti vaikutusta siihen, miksi isä ei ole täysin halukas olemaan yksinhuoltaja. Näistä huolimatta isien koetaan pitävän huoltajuuskeskustelua epätasa-arvoisena, sillä isä on kykeneväinen ja halukas huolehtimaan lapsesta siinä missä äitikin. On olemassa myös viitteitä siitä, että isät luopuvat huoltajuusajatuksista oikeustaistelun pelossa tai luulevat aiheuttavansa mielipahaa kaikille perheen jäsenille, erityisesti lapselle. (Santala 2009, 140; Huttunen 104–105.)

Yksinhuoltajaisät ovat yleensä hyvin motivoituneita toimimaan yksin lapsen virallisena huoltajana, sillä ovat saaneet ”taisteltua” itselleen lapsen huoltajuuden. On kuitenkin yksinhuoltajaisejä, jotka ovat tahtomattaan joutuneet yksinhuoltajatilanteeseen. Amerikkalaisessa survey -tutkimuksessa (1997) ilmeni, että erityisesti ne isät, jotka olivat osallistuneet lapsen hoitoon ennen eroa tai leskeyttä, kokivat onnistuneensa yhdistämään perheen ja työssä käymisen. Tutkimuksessa ilmeni myös, että miesten tukiverkostolla oli suuri merkitys onnistumisen kannalta. Yksinhuoltajaisän on mahdotonta olla äiti lapselle, sillä on mahdotonta korvata puuttuvan vanhemman osuutta. Isällä on oikeus itse määrittellä millainen isä on lapselle ja se riittää hänelle, ja sen tulisi riittää myös muille. Suomalaisessa kulttuurissa mies on vahva ja yksin pärjäävä, mutta ei ole vähäpätöistä hakea ja pyytää apua oman jaksamisen tueksi. (Huttunen 2001, 77–78; Kröger 2009, 175.)

Kuvio 1 Isä ja lapsia perheet (Tilastokeskus 2015)

Kuviossa yksi (1) on vertailussa isä ja lapsia perheet eri vuosina. Vuodet ovat määräytyneet sen perusteella, millaisia vastauksia yksinhuoltajaisät antoivat. Kaaviosta on nähtävissä selkeä kasvu vuosien 1995–2014 aikana. Vuonna 1995 isä ja lapsia perheitä oli 27 071 ja vuonna 2014 perheitä oli jo 31 342, mikä on 2,1 % kaikista perhemuodoista. Vuodet 2012 ja 2011 osoittavat, että vuoden aikana isä ja lapsia perheiden määrä oli kasvanut 180 perheellä (Tilastokeskus 2015.)

6 SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUT

Suomessa sosiaali- ja terveyspalveluita valtion tuella järjestää kunta. Kunnan, eli julkisen sektorin lisäksi kunta voi ostaa sosiaali- ja terveyspalveluita yksityiseltä sektorilta. Myös kolmannen sektorin järjestöillä on laaja osuus järjestettävistä sosiaali- ja terveyspalveluista, jotka ovat sekä maksullisia että maksuttomia palveluita (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015). Suurin osa järjestettävistä sosiaali- ja terveyspalveluista ovat lakisääteisiä, jolloin kunnalla on velvollisuus järjestää palveluita asukkailleen. Kunnat voivat itse tuottaa kaikki lakisääteiset palvelut tai ostaa palvelut muilta kunnilta tai yksityiseltä sektorilta. Mikään laki ei kuitenkaan määrittele sitä, kuinka laajana ja millä tavalla järjestettävät palvelut täytyy toteuttaa (Suomen Kuntaliitto 2004, 10, 14).

Kunnan asukkaan oikeudesta sosiaali- ja terveyspalveluihin on määritelty eri tavoin. Suurin osa kunnan järjestämisistä sosiaali- ja terveyspalveluista ovat määrärahasidonnaisia mikä tarkoittaa sitä, että kunnan asukkaalla on oikeus saada palveluita määrärahojen puitteissa. Kunnan velvollisuus on kuitenkin huolehtia siitä, että määrärahoja on riittävästi. Kunnan asukkaalla on kuitenkin myös subjektiivinen oikeus joihinkin palveluihin, eli oikeus saada hänelle kuuluvia palveluita asetetuista määrärahoista riippumatta. Näiden palveluiden vuoksi kunnan on varattava riittävästi määrärahoja palveluiden toteuttamiselle. (Suomen Kuntaliitto 2004, 15.)

6.1 Palveluiden valvonta ja toteuttaminen

Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa sosiaali- ja terveyspolitiikan toteutumisesta, ohjauksesta sekä suunnittelusta. Sosiaali- ja terveysministeriön tavoitteena on taata kaikille yhtäläisen mahdollisuuden terveelliseen sekä turvalliseen elämään. Keskeisinä tehtävinä sosiaali- ja terveysministeriöllä on edistää omalla toiminnallaan väestön terveyttä ja toimintakykyä takaamalla terveelliset työ- ja elinympäristöt. Lisäksi ministeriön tehtävänä on turvata väestölle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015.)

Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa terveyden- ja hyvinvoinnin edistämisestä sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden toteutumisesta. Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriö valvoo lakisääteisten vakuutusten toteutumisesta kuten esimerkiksi sosiaalivakuutuksista. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa työsuojelun ja työterveyshuoltoa ylläpitävästä lainsäädännöstä sekä palveluiden kehittämisestä. Sosiaali- ja terveysministeriö myös valmistelee tasa-arvolainsäädäntöä, jonka tarkoituksena on edistää sukupuolten välistä tasa-arvoa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015.)

Sosiaali- ja terveyspalveluiden oikeusturvasta ja palvelun laadukkuudesta sekä lupahallinnosta huolehtii Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Valvira. Esimerkiksi Valvira myöntää ammattioikeuden terveydenhuollon ammattihenkilöille ja lisäksi Valvira myöntää adoptio-oikeuden. Valvira vastaa siitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon kentällä toimitaan asianmukaisesti. Se vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköiden toiminnasta sekä huolehtii, että terveydenhuollon ammattihenkilöt toimivat vallitsevan lainsäädännön mukaisesti. Lisäksi, että Valvira vastaa toimintayksiköiden toiminnasta, se myös ohjaa aluehallintovirastoja ja kuntia sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvissä tehtävissä. Valvira sekä aluehallintovirasto toimivat yhteistyössä ja valvovat yhdessä sosiaali- ja terveydenhuoltoa asettamansa valvontaohjelman mukaisesti. (Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Valvira 2015.)

Valviran rinnalla alueellisesti toimii Aluehallintovirasto, joka on ohjaus- lupa- ja valvontaviranomainen. Aluehallintoviraston tavoitteena on edistää omalla toiminnallaan alueellista yhdenvertaisuutta suorittamalla valvontatehtäviä sekä toimeenpano- ja ohjaustehtäviä alueellisesti. Esimerkiksi, Aluehallintovirasto huolehtii, että sosiaali- ja terveyspalveluissa sekä julkisella että yksityisellä sektorilla noudatetaan vallitsevaa lainsäädäntöä. Aluehallintovirasto edistää omalla toiminnallaan esimerkiksi perusoikeuksien ja oikeusturvan toteutumista sekä lisäksi esimerkiksi peruspalveluiden saatavuutta. Aluehallintovirasto myöntää lupia esimerkiksi yksityisten sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottamiselle sekä sosiaalipalveluissa toiminnan olennaiselle muuttamiselle ja myös perheasioiden sovitteluluvan. (Aluehallintovirasto 2013.)

Yksityisiä sosiaali- ja terveystalveluiden tuottajia ovat yritysten lisäksi myös järjestöt ja säätiöt, jotka voivat myydä palveluitaan kunnille tai suoraan kunnan asukkaille. Yksityisten palveluntuottajien tarkoituksena onkin täydentää kunnan tarjoamia sosiaali- ja terveystalveluita. Yksityisten ympärivuorokautisten palveluntuottajien täytyy hakea aluehallintovirastolta lupa toiminnalleen ja niiden palveluntuottajien - jotka eivät tarjoa ympärivuorokautista toimintaa, on ilmoitettava kirjallisesti toiminnastaan kunnalle, jonka tehtävänä on edelleen ilmoittaa aluehallintovirastolle. Kaikkien palveluntuottajien, jotka tarjoavat ympärivuorokautista sosiaalipalvelua on laadittava toiminnastaan toimintakertomus, joka on vuosittain toimitettava joko aluehallintovirastolle tai Valviralle mikäli palveluntuottaja sijoittuu useamman aluehallintoviraston alueelle. (Aluehallintovirasto 2013.)

6.2 Perheille kohdennetut sosiaali- ja terveystalvelut

Sosiaali- ja terveystalvelministeriö on vastuussa perhepolitiikasta. Sosiaali- ja terveystalvelministeriön tehtävänä on kehittää yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa lasten ja nuorten sekä perheiden hyvinvointia. Erityisesti sosiaali- ja terveystalvelministeriön vastuulla on kehittää sosiaali- ja terveystalveluita sekä turvata lapsiperheiden toimeentulo ja edistää omalla toiminnallaan perheen ja työn yhteensovittamista. Perheille kohdennettujen sosiaali- ja terveystalveluiden tarkoituksena on tukea vanhempia tai lapsen muilta huoltajia lapsen kasvatuksessa sekä tukea huoltajia turvaamaan lapsen hyvinvointi. (Sosiaali- ja terveystalvelministeriö 2015; Santala 2009, 140.)

6.2.1 Varhaiskasvatustalvelut

Kunnan tehtävänä on järjestää varhaiskasvatustalveluita asukkailleen heidän tarpeidensa mukaisesti esimerkiksi iltaisin, yön yli tai viikonloppuisin. Varhaiskasvatusta tulee myös järjestää suomeksi, ruotsiksi tai saamenkielillä, riippuen siitä, mikä lapsen äidinkieli on. Varhaiskasvatuksen muotoja ovat esimerkiksi päiväkodit, perhepäivähoidot, vuorohoito sekä leikkitoiminta ja niitä järjestävät julkisen sektorin lisäksi myös yksityinen sektori. Varhaiskasvatustalveluihin lue-

taan myös esiopetus. Varhaiskasvatuksen tarkoituksena on tukea lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä sekä oppimista ja edistää lapsen hyvinvointia. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Päivähoito on laissa määritelty palvelu, jota kunnan tulee järjestää joko päiväkodissa tai perhepäivähoidossa, mutta myös avoimena varhaiskasvatuspalveluna. Päivähoitoa järjestetään julkisella ja yksityisellä sektorilla. Julkisella sektorilla, tässä yhteydessä kunnalla on velvollisuus järjestää palveluita kaikille alle kouluikäisille lapsille heidän tarpeittensa mukaisesti. Lasten vanhemmilla on myös oikeus saada heidän valintansa mukaisesti, joko kunnallinen päivähoitopaikka tai kotihoidon tai yksityisen hoidon tukea. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Avoimia varhaiskasvatuspalveluita ovat kuntien järjestämät avoimet päiväkodit, ja kerhot sekä kuntien ylläpitämät avoimet leikkipuistot. Kuntien järjestämällä varhaiskasvatustoiminnan tarkoituksena on perheen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen. Avointa varhaiskasvatus toimintaa järjestetään myös seurakunnassa. Seurakunta järjestää perhe- ja päivähoitokerhoja, joiden tarkoituksena on tukea lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Myös yksityinen sektori, kuten järjestöt ja yhdistykset esimerkiksi lastensuojeluliitto ja 4H-liitto, järjestävät monipuolisia varhaiskasvatuspalveluita. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Kunnalla on lain mukaan velvollisuus järjestää esiopetusta asukkailleen. Esiopetusta voidaan järjestää joko päivähoidossa tai kouluympäristössä. Järjestämisvelvollisuuden vuoksi myös lapsen huoltajilla on velvollisuus huolehtia siitä, että lapsi osallistuu esiopetuksen tai muuhun siihen rinnastettavaan toimintaan ennen oppivelvollisuuden alkamista. Esiopetuksen tarkoituksena on muodostaa jatkumo varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen välillä ja samalla vahvistaa lapsen oppimista ja kehittymistä. Esiopetuksen tavoitteena on edistää lapsen kehitystä ja oppimista sekä lapsen sosiaalisten taitojen ja itsetunnon vahvistaminen leikin ja myönteisten oppimiskokemusten kautta. Esiopetuksen tavoitteena on myös varhainen puuttuminen, sillä esiopetuksessa voidaan huomata lapsen kehitystä ja oppimista vaikeuttavat tekijät. (Opetushallitus 2015; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015.)

Peruskoulun ensimmäisen ja toisen luokan oppilaille sekä kaikille erityisoppilaille järjestetään aamu- ja iltapäivätoimintaa. Toiminnan tarkoituksena on tarjota turvallinen kasvuympäristö lapselle ennen koulupäivää sekä koulupäivän jälkeen. Aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestetään julkisella sektorilla tai ostamalla palvelut yksityiseltä palveluntuottajalta. Aamu- ja iltapäivätoiminnan tavoitteena on muun muassa tukea kodin ja koulun kasvatustyötä sekä edistää lapsen hyvinvointia ennaltaehkäisemällä syrjäytymistä osallistamalla. (Opetushallitus 2015.)

6.2.2 Neuvolapalvelut

Äitiys- ja lastenneuvolapalveluiden toiminnan toteutumista ohjaa ja valvoo sosiaali- ja terveysministeriön lisäksi myös Valvira, aluehallintovirastot ja terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Perusterveydenhuollossa neuvolapalveluilla on keskeinen osuus ehkäisevässä ja terveyttä edistävässä toiminnassa. Kunnalla on velvollisuus tarjota neuvolapalveluita kaikille raskaana oleville naisille, lasta odottaville perheille sekä alle kouluikäisen lapsen perheille. Neuvolatyöllä on yhtenäinen toimintasuunnitelma muun muassa koulu- ja opiskeluterveydenhuollon kanssa. Toimintaohjelma, joka koskee alle kouluikäisiä lapsia, tehdään yhteistyössä varhaiskasvatuksen sekä lastensuojelun kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015; Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2015.)

Äitiys- ja lastenneuvolassa seurataan lapsen kasvua ja kehitystä sekä raskauden aikana että sen jälkeen sekä seurataan ja edistetään äidin terveyttä. Neuvolassa myös tuetaan vanhemmuutta ja perheen hyvinvointia. Neuvolalla on myös tärkeä rooli huomata lapsen erityisen tuen tarve varhaisessa vaiheessa sekä tukea ja ohjata perhe avun piiriin (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015)

Äitiysneuvolan rinnalle on perustettu myös isyysneuvoloita, jossa on tarkoitus keskittyä taka-alalle jääneen isän terveyteen ja hyvinvointiin, sillä isän hyvinvoinnilla on myös vaikutusta koko perheen hyvinvointiin. Helsingin yksityisessä isyysneuvolassa isän kokonaisvaltaista hyvinvointia seurataan tekemällä perus-

kartoitus, jonka jälkeen isälle laaditaan tavoitteet hyvinvoinnin ylläpitämiseksi. Isyysneuvolassa isällä on myös mahdollisuus keskustella isäksi tulemiseen liittyvistä tunteista ja tarjotaan mahdollisuus henkilökohtaiseen synnytysvalmennukseen. (Helsingin yksityinen äitiys- ja isyysneuvola 2015.)

6.2.3 Kasvatus- ja perheneuvonta, perheasioiden sovittelu

Kunnilla on sosiaalihuoltolain perusteella velvollisuus järjestää kasvatus- ja perheneuvontaa kunnan asukkaille joko itse tai ostamalla yksityiseltä palveluntuottajalta. Neuvonnan tarkoituksena on tarjota asiantuntija-apua lasten ja perheiden ongelmiin sekä antaa lausuntoja muille perheiden kanssa toimiville viranomaistahoille. Palveluiden tarkoituksena on tukea kokonaisvaltaisesti koko perheen hyvinvointia sekä vahvistaa perheen voimavaroja. Kasvatus- ja perheneuvontaa toteutetaan moniammatillisessa yhteistyössä muun muassa sosiaalityön kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015; Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2015.)

Perheasioiden sovittelun tarkoituksena on huolehtia lapsen edun toteutumisesta erotilanteissa lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen sekä elatukseen liittyvissä asioissa tai vanhempien apuna ristiriitojen ratkaisussa neuvotteluiden ja sopimusten avulla. Kunnalla on velvollisuus järjestää perheasioiden sovittelua sitä haluavalle asukkaalle, joko itse tai ostamalla palvelua yksityiseltä palveluntuottajalta tai kirkon perheasiain neuvottelukeskuksesta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015)

6.2.4 Lastensuojelu

Kunnalla on velvollisuus järjestää lastensuojelun palveluita joko tarjoamalla niitä itse tai ostamalla palveluita yksityiseltä palveluntuottajalta. Mikäli kunta ostaa palvelut yksityiseltä palveluntuottajalta, on kunnan velvollisuutena valvoa palveluiden toimintaa. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa lainsäädännön valmistelusta ja yleisestä ohjauksesta. Aluehallintoviraston tehtävänä lastensuojelussa

on myöntää ympärivuorokautista lastensuojelua yksityisen sektorin palveluntuottajille sekä valvoa yhdessä Valviran kanssa kuntia palvelun toteuttamisessa. Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen tehtävänä on pitää esimerkiksi Lastensuojelun käsikirja ajantasaisena. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Lastensuojelun tehtävänä on turvata lapselle oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen kehitykseen sekä edistää lapsen hyvinvointia. Lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi tässä yhteydessä tarkoitetaan ennaltaehkäisevää lastensuojelua, jonka tarkoituksena on ehkäistä ongelmien syntymistä tai ehkäistä ongelmien pahenemista tarjoamalla apua varhaisessa vaiheessa. Ennaltaehkäisevää lastensuojelua tekevät neuvolat, varhaiskasvatus sekä koulut. Ennaltaehkäisevän lastensuojelun lisäksi lastensuojelun muotoja ovat: Avohuolto, sijaishuolto, kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä jälkihuolto. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

6.2.5 Lapsiperheiden kotipalvelu ja perhetyö

Perhetyö on vanhemmuuden tukemista sekä lasten hoidon ja kasvatuksen ohjaamista. Lisäksi perhetyö auttaa kodin arjessa samalla vahvistaen perheen toimintakykyä uusissa tilanteissa. Perhetyön tarkoituksena on myös ehkäistä syrjäytymistä ja parantaa perheen sisäisiä vuorovaikutustaitoja, elämänhallintaa sekä laajentaa heidän sosiaalista verkostoa. Sosiaalihuoltolain mukaan lapsiperheillä on oikeus saada erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren terveyden ja kehityksen kannalta välttämätöntä perhetyötä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015).

Perhetyö voi olla sekä ennaltaehkäisevää että korjaavaa työtä, jota tehdään esimerkiksi sosiaalitoimen, neuvolan sekä päivähoidon ja koulun yhteydessä. Varhaisen tukemisen tarkoituksena on ehkäistä perheen sisäisiä kriisejä sekä ehkäistä ongelmien kasautumista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015).

Kotipalvelun perhetyössä tarjotaan tilapäistä tukea perheen arkeen. Syitä kotipalvelutarpeelle voi olla esimerkiksi alentunut toimintakyky tai perheenlisäys. Kotipalvelulla voidaan saada apua myös konkreettista apua arjen pyörittämiseen. Lapsiperheiden perhetyö on pienten lasten perheille tarkoitettua tukea, neuvoa ja ohjausta erilaisiin elämäntilanteisiin. (Helsingin kaupunki 2015.)

6.2.6 Kouluterveydenhuolto

Kouluterveydenhuolto on lakisääteinen palvelu, jota tarjotaan kaikille peruskoulun oppilaille sekä heidän perheilleen. Kouluterveydenhuolto on ennaltaehkäisevä palvelu, jota tarjotaan koulupäivien aikana koulun tiloista tai sen välittömästä läheisyydestä. Kunnat vastaavat palvelun tuottamisesta ja yhteistyössä huoltajien sekä muun oppilashuollon- sekä opetushenkilökunnan kanssa. Kouluterveydenhuollosta laaditaan toimintaohjelma yhteistyössä opetus- ja sosiaali- ja terveysministeriön tehtävänä on valvoa ja ohjata kouluterveydenhuoltoa sekä yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa vastata oppilashuoltoa koskevasta lainsäädännöstä. Kouluterveydenhuollon käytännötason kehittämiseksi, seurannasta sekä kuntien ohjaamisesta vastaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Valviran sekä aluehallintoviraston tehtävänä on valvoa, että kouluterveydenhuoltoa toteutetaan valtakunnallisen valvontaohjelman mukaisesti. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Kouluterveydenhuoltoon kuuluu oppilaan kasvun sekä kehityksen että terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä vanhempien tai muiden huoltajien tukeminen heidän kasvatustyössään. Kouluterveydenhuollon tehtävänä on myös havaita varhain mahdolliset erityisen tuen tarpeet sekä tukea pitkäaikaisesti sairaan lapsen vanhempia yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

6.2.7 Lastenvalvoja

Lastenvalvojan tehtävänä on olla vanhempien tukena heidän sopiessaan lapsen huollosta, asumisesta, tapaamisesta sekä elatuksesta. Lisäksi lastenvalvojan luona tunnustetaan ja vahvistetaan isyys. Isyyden tunnustamisen yhteydessä lapsen vanhemmilla on mahdollisuus sopia lapsen yhteishuollosta sekä erillään asuvat vanhemmat voivat sopia elatusavusta ja tapaamisoikeudesta. (Rovaniemen kaupunki 2015.)

Avo- ja avioeroa harkitsevat tai jo eronneet vanhemmat voivat sopia lastenvalvojan luona lapsen huollosta, asumisesta sekä tapaamisesta ja elatuksesta. Tapaamisessa edellytetään molempien vanhempien läsnäoloa. Lastenvalvojan luona voi myös järjestää tuettuja tai valvottuja tapaamisia turvallisessa ympäristössä. (Rovaniemen kaupunki 2015.)

6.3 Läheisverkoston ja viranomaistahojen tarjoaman tuen merkitys

Sosiaalisen verkoston tarjoama tuki edesauttaa isää saamaan käsityksen itsestään hyvänä vanhempana ja kasvattajana. Sosiaalisella verkostolla tässä yhteydessä tarkoitetaan kaikkia sosiaalisia suhteita, joita isällä on toisiin ihmisiin tai yhteisöihin. Sosiaaliseen verkostoon voi kuulua sukulaiset ja ystävät sekä naapurit ja työkaverit - kaikki, joihin isä pitää yhteyttä ja kokee tärkeiksi itselleen. Sosiaalisilla suhteilla ja niiden tarjoamalla tuella on suuri merkitys uuden elämäntilanteen ymmärtämisessä. Isälle sosiaalinen verkosto voi tarjota apua ja neuvoa lasten hoidossa sekä kasvatuksessa. Isät voivatkin saada sosiaalisilta verkostoiltaan henkistä tai käytännön apua etenkin arjen haastavimpiin tilanteisiin. (Lähteenmäki, Neitola 2014, 65–66.)

Marko Lähteenmäki ja Marita Neitola (2014) ovat tehneet tutkimusta siitä, millaisia tukiverkostoja vauvaperheiden iseillä on. Tutkimuksessa ilmeni, että isät luottavat sekä läheisten tukeen, että virallisiin, viranomaisten ja järjestöjen tarjoamaan tukeen. Tutkimuksessa kartoitettiin myös isien omaa halua ja tarvetta hakea apua virallisilta tahoilta. Tutkimuksessa ilmeni, että suurin osa tutkimuk-

seen osallistuneista iseistä ei kokenut virallisten tahojen tarjoamaa tukea merkitykselliseksi. On tehty myös tutkimuksia siitä, millaista merkitystä eri palveluiden tarjoamalla tuella on iselle. Eräässä tutkimuksessa ilmeni, että neuvolaympäristössä isien kohtaamisessa on edelleen parantamisen varaa. (Lähteenmäki, Neitola 2014, 66–67). Tämänkaltaisia tutkimustuloksia ilmeni esimerkiksi Viljamaan (2003) Jyväskylän yliopistolle tekemässä tutkimuksessa *”neuvola tänään ja huomenna – vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki”*.

Isovanhemmat koetaan tärkeimmäksi tuen lähteeksi arjen haastavissa tilanteissa. Erityisesti yksinhuoltajaisät kokevatkin vanhempiensa läsnä olon merkittäväksi. Useimmiten se, että isovanhemmat asuvat lähellä ja ovat valmiita auttamaan, on iselle suuri voimavara. Isovanhemmilta saa myös paljon neuvoja lasten kasvatuksessa (Lähteenmäki, Neitola, 68–69; Kröger 2009, 180). Myös vertaistuen, ystävien ja muiden tuttavien tarjoamalla tuella on merkitystä isälle. Isälle on tärkeää, saada keskustella isyydestä omien ystäviensä kanssa riippumatta siitä, ovatko he itse isejä vai eivät. Toisten isien kanssa keskustelulla on kuitenkin suuri merkitys. Esimerkiksi erilaisiin isäryhmiin kuulumalla isät voivat löytää uusia ystäviä sekä saada samalla tukea samassa tilanteessa olevilta miehiltä. Isät voivat haluta keskustella toisten isien kanssa omasta vanhemmuudestaan tai kasvatukseen liittyvistä asioista. (Lähteenmäki, Neitola 70–71.)

Ulkopuolisen tuen merkitys korostuu etenkin silloin, kun isällä on vähän kokemusta lasten hoidosta ja kasvatuksesta sekä kodinhoidollisista asioista. Näiden osa-alueiden hallitseminen on usein ehtona sille, että isästä tulee lasten virallinen huoltaja. Mikäli isä ei näitä asioita hallitse, voi hän ajautua moniin ongelmiin, milloin tuen tarve korostuu entisestään ja isä tarvitsee apua ja ohjausta arjen pyörittämisessä. On kuitenkin ollut havaittavissa isän jättämistä oman onnen nojaan, minkä jälkeen on voitu todeta *”pitihän se arvata”*. (Halttunen 2001, 122, 125.)

Sosiaalityöntekijä Tiina Neuvonen on eräässä kirjoittamassaan artikkelissa 2000-luvulla todennut, että yksinhuoltajaisille kohdennettuja tukipalveluita ei ole onnistuttu rakentamaan kovinkaan hyvin. Esimerkkinä hän mainitsee alkoholisoituneen yksinhuoltajaäidin ja alkoholisoituneen yksinhuoltajaisän välisen

eron. Hänen mukaansa äiti ohjataan katkaisuhuoltoon sekä tarjotaan muita palveluita, mutta isän kohdalla tilanne on niin sanotusti kerrasta poikki. (Halttunen 2001, 123). Lisäksi 90-luvulla tehtiin haastattelututkimus sosiaalitoimistoon, jonka tutkimustuloksissa ilmeni, että sosiaalityöntekijät eivät uskoneet isien selviytyvän lasten kasvatuksesta äidin ollessa siihen kykenemätön. (Kitunen 2007, 115.)

Asiakkaan hyvästä kohtaamisesta säädetään myös esimerkiksi hallintolaissa (434/2003) sekä laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Hallintolain mukaan hyvän hallinnon periaatteisiin kuuluu asiakkaiden kohtelemisen tasapuolisesti sekä oman toimivallan käyttämistä hyväksyttäviin tarkoituksiin, jotka ovat laissa erikseen määritelty (Hallintolaki 434/2003 2:6 §). Myös Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) velvoittaa sekä julkisen että yksityisen sektorin palveluntuottajia (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista.1:2 §). Lain mukaan asiakkaalla on oikeus hyvään ja laadukkaaseen palveluun ilman syrjintää. Asiakkaan ihmisarvoa tai yksityisyyttä ei saa loukata eikä kyseenalaistaa hänen vakaumustaan (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. 2:4 §).

Miehet haluavat selviytyä kohtaamisestaan haasteista voittajina (Puohiniemi, Nyman 2007). On tyypillistä yksinhuoltajaisälle pärjätä yksin sekä pitää kaikki ongelmat omana tietona. He voivat tarttua tarjottuun apuun vastahakoisesti tai hakeutua itse avun piiriin vitkastellen. Eräässä tutkimuksessa kävi ilmi, että yksinhuoltajaisä ei halua valittaa ongelmistaan, vaan haluaa pärjätä itse. Yksinhuoltajaisät tarvitsevatkin viranomaistahojen ja muiden auttajatahojen vastaan tulemistä. (Halttunen 2001, 121,125.)

Perheen ja työn yhdistäminen ei tunnu sopivan miesten työelämäkeskeisyyteen (Kröger 2009, 178). On kuitenkin olennaista huomata se, että isyyteen panostaminen on myös työelämälle arvokasta ja palkitsee molempia osapuolia. Mutta asenteet isyyttä kohtaan vaihtelevat eri työelämän tahojen kesken, vaikka suoraan kielteisyyttä ei olekaan havaittavissa. Käytännössä isyyden ja työn yhteensovittaminen onnistuu esimerkiksi työaikojen joustavuuden sekä hoitoetuksien avulla. Joustavien työaikojen avulla isällä on mahdollisuus suunnit-

tella oma työaikansa perheen tarpeiden mukaisesti (Halttunen 2001, 203–205). Tehdyt tutkimukset kuitenkin osoittavat, että työelämä osaa huomioida perheen tarpeet. Esimerkiksi erääseen tutkimukseen osallistuneet yksinhuoltajaisät ovat sopineet käytännöistä liittyen ylítőihin sekä työmatkoihin. He ovat myös havainneet työkavereidensa positiivisen suhtautumisen heidän elämäntilanteeseensa (Kröger 2009, 178–179).

7 AINEISTON ANALYSOINTI

7.1 Vastaajien taustatiedot

Opinnäytetyöhöni osallistui neljä yksinhuoltajaisää, joista kahdella oli lasten yhteishuoltajuus. Kysyin iseiltä heidän lastensa lukumäärää. Kolmella vastaajista oli kaksi lasta ja yhdellä kolme, mutta hän oli vain yhden lapsen yksinhuoltaja. Kysyin iseiltä myös heidän lastensa iät. Kahdella vastaajista oli täysi-ikäisiä lapsia, joista toisella oli myös yksi peruskoulunpäättänyt lapsi. Kahdella muulla vastaajalla oli peruskouluikäiset lapset. (Sähköinen haastattelulomake. Yksinhuoltajaisät 14.10.2015.)

Kysyin iseiltä myös sitä, milloin he ovat jääneet yksinhuoltajaksi. Kolme vastaajista oli jäänyt yksinhuoltajaksi 2000-luvulla, joista kaksi 2010-luvulla ja yksi 2000-luvun puolen välin tienoilla. Yksi vastaajista kertoi jääneensä yksinhuoltajaksi 1990-luvun puolella välin. 1990-luvulla yksinhuoltajaksi jäänyt kertoi nuorimman lapsensa tulleen täysi-ikäiseksi 2010-luvulla. (Sähköinen haastattelulomake. Yksinhuoltajaisät 14.10.2015.) Kysyin iseiltä myös syitä yksinhuoltajaksi päätymiselle. Kaikki vastaajat kertoivat saaneensa lapsen huoltajuuden eron myötä. Yksi yksinhuoltajaksi jäänyt vastaaja kertoi tarkemmin eron syyn olevan yhden lapsen ja silloisen puolison väliset henkilökiemiat. Yksi vastaajista taas kertoi jääneensä yksinhuoltajaksi lasten äidin pysyvän sairastumisen vuoksi. (Sähköinen haastattelulomake. Yksinhuoltajaisät 14.10.2015.) Yksinhuoltajaksi on tultu yleensä puolison kuoleman johdosta, mutta nykyään se on koko ajan harvinaisempi syy. Avo- ja avioliittojen erot ovat lisääntymässä määrin selite yksinhuoltajuudelle mutta, myös äidin kyvyttömyys huolehtia lapsesta psyykkisen sairauden vuoksi on yksi syy etenkin isän yksinhuoltajuudelle. (Haataja 2009, 48–49; Kröger 2009, 177.)

Sähköisessä haastattelulomakkeessa määrittelin erikseen kymmenen perheille kohdennettua sosiaali- ja terveystalvaelua. Palveluista yhdeksää oli käytetty ja tämän lisäksi mainittiin yksi listasta pois jätetty palvelu. Kaikki vastaajat kertoivat käyttäneensä aamu- ja/tai iltapäivätoimintaa ja kouluterveydenhuollon palveluita sekä esiopetusta. Kolme vastaajista kertoi käyttäneensä lastenvalvojanpal-

veluita sekä päivähoitoa. Kaksi vastaajista kertoi käyttäneensä sosiaalitoimen palveluita sekä perheneuvolan palveluita. Neuvolan ja perhetyön palveluita kertoi käyttäneensä vain yksi vastaaja. Yksi vastaaja kertoi lastensa kuuluneen myös lastensuojelun piiriin. Vastaaja kuitenkin korosti sitä, että kertomansa palvelut eivät liity mitenkään siihen, että hän on yksinhuoltaja. (Sähköinen haastattelulomake. Yksinhuoltajaisät 14.10.2015.)

7.2 Yksinhuoltajaisien kokemukset perheille kohdennetuista palveluista

Yhtenä tutkimuskysymyksenä opinnäytetyössäni oli, minkälaisia kokemuksia yksinhuoltajaisilla on heidän käyttämistään perheiden sosiaali- ja terveystalvveluista. Kaksi vastaajista, jotka olivat jääneet yksinhuoltajaksi 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa kokivat saaneensa osakseen suoria epäilyjä heidän kyvykkydestään huolehtia lapsesta tai lapsista. Vastaaja, joka oli jäänyt 1990-luvulla yksinhuoltajaksi, koki yksinhuoltajaisyyden olleen tuntematon käsite silloin, eikä sitä täysin ymmärretty. 2010-luvulla yksinhuoltajaksi jääneillä kokemukset olivat toisenlaisia. He kertoivat suhtautumisen olleen positiivista ja kannustavaa. Yksi vastaajista koki, että nykyään yksinhuoltajaisuus on enempi sääntö kuin poikkeus. (Sähköinen haastattelulomake. Yksinhuoltajaisät 14.10.2015.)

Sosiaali- ja terveystalvveluissa haasteita isän kohtaamiselle tulee alan naisvaltaisuudesta. Sukupuoleen liittyvät asenteet, odotukset sekä roolit vaikuttavat käytännön työhön ja käytettävissä oleviin toimintatapoihin (Hellstén, Salonen 2011, 11). Naisvaltaiset ympäristöt vaikeuttavat isän itsensä esiin tuomista, jos olemassa olevat työkäytännöt eivät sitä mahdollista (Hellstén, Salonen 2011, 13).

Esimerkiksi neuvolaympäristössä on havaittu isän olevan lähinnä vain tukihenkilö. Kun kaikki huomio keskittyy äidin ja lapsen tukemiseen, isä voi kokea itsensä ulkopuoliseksi. Tämän vuoksi isät toivovatkin perhekeskeisyyttä. Isäksi kasvamisen neuvolan tarjoaman tuen avulla onnistuu, jos tukea tarjotaan isän tarpeiden mukaisesti. Isän puutteellinen huomioiminen voi saada isän tuntemaan neuvolapalvelun tarpeettomaksi. Tämän vuoksi myös isälle tulisi tarjota mahdol-

lisuutta keskustella ammattilaisen kanssa isyyteen liittyvistä tunteista, kuten äidillekin. (Hellstén, Salonen 2011, 12.) Pohjolan Sanomissa 9.11.2015 olleen pienen artikkelin mukaan, lapsiasiavaltuutettu Tuomo Kurttila, haluaisi omat neuvolat iselle. Hänen mukaansa tämän kaltainen neuvola on toiminnassa esimerkiksi Vaasassa, mutta hänen mielestään isäneuvoloita täytyisi saada kaikkiin kuntiin. Hän kokee isäneuvolat tärkeäksi, jotta isät ymmärtäisivät tuki- ja palveluiden olevan myös heitä varten ja isät saisivat kuulluksi tulemisen tunteen (STT 2015).

Äitikeskeisyys nousee esille esimerkiksi päiväkotiympäristössä. Päiväkodissa sukupuolineutraalia on se, kuka lapsen tuo päiväkotiin tai hakee sieltä. Mutta vallitsevat työkäytännöt, eivät edistä isän aktiivista osallistumista. Esimerkiksi lasta koskeviin keskusteluihin osallistuu pääasiassa vain äiti, jonka tehtäväksi jää isän osuuden korostaminen keskustelun aikana sekä toimiminen viestinviejänä (Hellstén, Salonen 2011, 12–13). Lastensuojelussa isät nähdään usein poissaolevana isänä tai jopa hankalana ja väkivaltaisena. Hellsténin ja Salosen (2011) mukaan, myös isän mahdollisuudet tulisi kartoittaa lapsen tullessa palvelun piiriin. (Hellstén, Salonen 2011,33.)

7.3 Yksinhuoltajaisien saama tuki viranomaistaholta

Yhtenä tutkimuskysymyksenä oli myös, se minkälaista yksinhuoltajaisien saama tuki käyttämässään palveluissa oli. Kysyin vastaajilta, että kokivatko he tarvitsevänsä tukea. Kaikki vastaajat vastasivat, että eivät tarvinnut tukea. Yksi vastaajista 2010-luvulta kertoi, että tukea oikein ”tyrkytettiin”, eikä hän halunnut tarjotusta tuesta kieltäytyä ja kertoi ottaneensakin tukea vastaan etenkin lasten vuoksi. Kolmella vastaajista kokemukset olivat päinvastaisia. 1990-luvulla yksinhuoltajaksi jäänyt kertoi, että hänelle ei edes tarjottu minkäänlaista tukea. Toisella 2010-luvulla yksinhuoltajaksi jäänyt isä kertoi tuen puutteen johtuvan siitä, että ei edes hakenut tukea mistään. Samankaltaisia kokemuksia oli myös 2000-luvulla yksinhuoltajaksi jääneellä. Hän kertoi saamansa tuen olleen lähinnä rahallista. (Sähköinen lomakehaastattelu. Yksinhuoltajaisät 14.10.2015.)

Isät pitävät tärkeämpänä äidin ja lapsen jaksamista ja oma jaksaminen tulee toissijaisena. Jos kukaan ei kysy isän jaksamisesta, ei hän siitä myöskään itse puhu. Siinä vaiheessa, kun isä tuen tarpeestaan puhuu asiat voivat olla edenneet hyvin pitkälle (Hellstén, Salonen 2011, 13.). Isät myös ottaisivat tukea vastaan, jos sitä heille tarjottaan. Isätkin kokevat huolta omasta jaksamisestaan, mutta voivat kokea tuen saamisen itselle hyvin vaikeaksi (Hellstén, Salonen 2011, 14). Isät ovat selviytyjiä, mikä johtaa juonteensa pärjäämiskulttuurista. Mutta pärjääminen on ainut vaihtoehto, kun apua ei tarjota, eivätkä isät tiedä mistä ja kuinka apua voisi hakea (Hellstén, Salonen 2011, 16). Isien kanssa työskentelyssä on myös muita haasteita, sillä isien aikaisemmat kokemukset näkymättömyydestä näkyvät heidän omassa suhtautumisessaan tuen tarjoajaan. Tällöin on aloitettava luottamuksen muodostamisesta tuomalla uudenlaisia kokemuksia kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. (Hellstén, Salonen 2011, 24.)

Se, oliko opinnäytetyöhön osallistuneiden yksinhuoltajaisien palveluilta saamansa tuki riittävää, jakautui vastaajien kesken. 1990-luvulla yksinhuoltajaksi jäänyt kertoi, että tukea ei tarjottu ollenkaan. 2000-luvulla yksinhuoltajaksi jäänyt kertoi saamansa tuen olleen riittävää ja lähinnä rahallista. Toinen 2010-luvulla yksinhuoltajaksi jäänyt kertoi myös palveluiden tarjoamien tukien olleen riittäviä. Kun taas toinen 2010-luvulla yksinhuoltajaksi jäänyt koki tarjotun tuen olleen tarpeetonta, ja kertoi ottaneensa tuen vastaan lastensa vuoksi. (Sähköinen haastattelulomake. Yksinhuoltajaisät 14.10.2015.)

Yhtenä kysymyksenä oli, että millä tavoin heitä tuettiin. Vastauksista nousi esille ammattimainen palvelu, jota tarjottiin tarpeen mukaan sekä huono palvelu, joka johtui täysin tukea tarjoavasta henkilöstä. Vastaajat nostivat esille myös yksittäisiä tuenmuotoja kuten sosiaalietuudet ja maksusitoumukset sekä konkreettiset tuet, etenkin lasten pärjäämisen tueksi, esimerkiksi apu kotitehtävien tekemiseen. Yksi vastaajista kertoi myös pyytäneensä erikseen apua lapselleen, joka on nuori naisenalku. Hän koki, että ”naistenjutuista” on parempi kertoa jonkun naisen, kuin lähteä itse arvailemaan. (Sähköinen haastattelulomake. Yksinhuoltajaisät 14.10.2015.)

Kaikki vastaajat kokivat, että arjen pyörittäminen onnistui hyvin. Tukea arjen pyörittämiseen tarjottiin viranomaistaholta yhdelle vastaajista, mutta hän koki pärjäävänsä ilmentkin. Yksi vanhemmista kertoi käyttäneensä kunnan tarjoamaa lastenhoitoapua. Yksi vastaajista halusi tuoda esille sen, että vaikka palvelua tarjottaisiin, se ei kuitenkaan aina ole ollut laadukasta ja oikeudenmukaista. Kertoi ymmärtävänsä, että työtä tehdään persoonalla, mutta kaikki ihmiset eivät vain sovi kyseiseen ammattiin. (Sähköinen haastattelulomake. Yksinhuoltajaisät 14.10.2015.)

Vastaajilta kysyttiin myös ehdotuksia sille, minkälaista tukea pitäisi tarjota yksinhuoltajaisille. Yksi vastaajista oli tyytyväinen siihen tukeen, mitä nyt tarjotaan. Muut vastaajista kokivat, että tukea pitäisi tarjota sukupuolesta riippumatta, mutta etenkin lapsille. Yksi vastaajista koki, että suomalaiset miehet eivät hae apua ja tukea itse, vaan sitä pitää tarjota heille. Yksi vastaajista ehdotti yksinhuoltajaisille kohdennettuja vertaistukiryhmiä, jossa pääsi keskustelemaan samassa tilanteessa olevien isien kanssa ja vaihtamaan kokemuksia keskenään. (Sähköinen lomakehaastattelu. Yksinhuoltajaisät 14.10.2015.) Jotta isän osallistuminen tuen suunnitteluun sekä toteuttamiseen olisi mahdollista, on olemassa olevien palveluiden rakenteita ja työkäytäntöjä muutettava isejä huomioivammaksi. (Hellstén, Salonen 2011, 35.)

7.4 Läheisverkoston tarjoaman tuen merkitys

Lähes kaikki vastaajat nostivat esille läheisverkoston tuen merkityksen eri tavoin. Kolme yksinhuoltajaisää kertoi vanhempien auttaneen etenkin lastenhoidossa. Kaksi vastaajista nosti esille myös muun läheisverkoston, kuten ystävät ja muut sukulaiset ja entisen puolison. Yksi vastaajista nosti esille myös neljännen sektorin, eli niin sanotun naapurin avun. Hän kertoi, ettei pystyisi käymään töissä ilman läheisverkostojensa tarjoamaa lastenhoitoapua, sillä hänen työaikansa eivät ole säännöllisiä. Yksi vastaajista kertoi lähipiirinsä tukeneen lähinnä taloudellisesti. Arjen pyörittämisen kannalta läheisverkoston merkitystä korostivat lähes kaikki vastaajista ja pitivät merkityksellisenä etenkin isovan-

hempien apua lastenhoidossa. (Sähköinen haastattelulomake. Yksinhuoltajaisät 14.10.2015.)

Sosiaalisen verkoston tarjoama tuki edesauttaakin isää saamaan käsityksen itsestään hyvänä vanhempana ja kasvattajana. Sosiaalisilla suhteilla ja niiden tarjoamalla tuella on suuri merkitys uuden elämäntilanteen ymmärtämisessä, esimerkiksi tarjoamalla isälle apua ja neuvoa lasten hoidossa ja kasvatuksessa. Isät luottavat sekä läheisverkoston että viranomaistahojen tarjoamaan tukeen, mutta tehdyt tutkimukset ovat osoittaneet, että isät eivät koe virallisten palveluiden tarjoamalla tuella olevan merkitystä. Etenkin yksinhuoltajien taholta, iso-vanhemmat koetaan tärkeimmäksi tuen tarjoajaksi arjen haastaviin tilanteisiin. (Lähteenmäki, Neitola 2014, 65–69.)

7.5 Johtopäätökset

Vastausten perusteella yksiselitteistä on se, etteivät Suomalaiset miehet hae itse apua ja tukea viranomaistaholta. Yksi vastaajista nimitti suomalaisia miehiä junteiksi, jotka eivät halua apua, jos sitä ei suoraan heille tyrkytetä. Keräämäni teoreettinen pohja tukee tätä vastausta, sillä suomalaiset miehet ovat yksin pärjääjiä ja turvautuvat ammattilaisten tarjoamaan tukeen vasta tiukan paikan tullen. Voi olla myös mahdollista niissä tapauksissa, joissa tukea ei ole tarjottu, että se perustuu täysin yksinhuoltajaisän kokemukseen tuen tarpeellisuudesta sekä tavoitettavuudesta tai on mahdollista, että yksi huono kokemus viranomaisten taholta, on muokannut käsitystä tuen saamisesta kokonaisuudessaan.

Vastausten perusteella voidaan myös todeta vuosikymmenellä olevan merkitystä siihen, minkälaista tukea yksinhuoltajaisille on tarjottu. Voidaan myös todeta tuen tarjoamisen kehittyneen 1990-luvulta, sillä 2010-luvulla yksinhuoltajaksi jääneet kokivat saaneensa palveluita paremmin, kuin aikaisemmilla vuosikymmenillä yksinhuoltajaksi jääneet. Palvelut sekä isän oikeudet ovat kehittyneet tuona aikana huomattavasti. Pelko ja epätietoisuus siitä kuinka isä tulisi kohdatta, on kuitenkin edelleen olemassa oleva ongelma.

Suhtautuminen yksinhuoltajaisyyteen näyttää vastausten valossa olevan myös sidoksissa siihen, millä vuosikymmenellä isä on ollut yksinhuoltajana. 1990-luvulla yksinhuoltajaksi jäänyt uskoi epäilyksien johtuneen yksinhuoltajaisyyden tuntemattomuudesta. Vastaavasti toinen 2010-luvulla yksinhuoltajaksi jäänyt kertoi yksinhuoltajaisyyden olevan nykyään aivan normaalia. Miestyö ja isäryhmiä on perustettu ja ne ovat aktivoituneet lähempänä 2000-lukua sekä myös isyystutkimuksia on tehty useampia, minkä johdosta yksinhuoltajaisyydestä on tulossa entistä tunnetumpi käsite.

Isän omien vanhempien merkitys tuen tarjoajana ei ole muuttunut vuosikymmenien aikana yhtään. Esille nostettiin myös neljännen sektorin tarjoaman tuen merkitys. Suurimmalla osalla vastaajista lapset olivat kouluikäisiä ja ilman ilta-päiväkerhotoimintaa sekä läheisverkostoa työssä käyminen olisi haastavaa ja esimerkiksi vuorotyöt eivät tulisi kysymykseenkään. Myös keräämäni teoria tukee tätä tutkimustulosta. Läheisverkostolla on erittäin suuri merkitys yksinhuoltajan jaksamisen kannalta ja merkittävä rooli etenkin yksinhuoltajaisän tukemisessa. Sekä teoriasta että tutkimustuloksista ilmenee, että etenkin työssä käymisen kannalta läheisverkoston tarjoama tuki on tärkeää.

Päiväkotijärjestelmä tukee hienosti työssäkäyviä vanhempia. Ja etenkin vuorotyössä käyville on tärkeää tarjota vuoropäivähoitoa. Palvelu helpottaa suuresti esimerkiksi yksinhuoltajaisän työssä käymistä. Olen esimerkiksi itse ollut vuoropäiväkodissa silloin kun isä joutui tekemään töitä yötä päivää. En näe järjestelmässä mitään ongelmaa, päinvastoin. Jälkeenpäin miettiessä, on tärkeää tarjota ja korostaa tämänkaltaisen päivähoitomuodon olemassaoloa ja lisätä palvelupaikkoja kunnissa. Muistan kuitenkin silloin ajatelleeni, että olisin mieluummin isän kanssa kotona. Joten jatkuvakaan päiväkodissa oleminen ei ole hyväksi lapselle, jolloin läheisverkoston merkitys jälleen korostuu.

Myös Erilaiset järjestöt tarjoavat vertaistukea sekä keskusteluapua miehille isyyteen liittyen. Saamissani vastauksissa niitä kuitenkin toivottiin perustettavaksi. Voidaanko tästä todeta, että ryhmät eivät ole tavoittaneet tarvitsijoitaan vai onko vertaistuen niin sanottu puuttuminen osa juttimaista palveluista kieltäytymistä? Lisäksi esimerkiksi teoreettiseen osuuteeni listaamat palvelut ovat keskittyneet

verkkoon tai isoihin keskuksiin. Auki jää muutama kysymys. Tavoittavatko verkossa ja suuriin keskuksiin keskittyneet palvelut myös väljään asutuilla alueilla asuvat yksinhuoltajaisät? Tietävätkö palveluiden viranomaiset, minkälaisia vertaistukipalveluita yksinhuoltajaisille voi tarjota ja tietävätkö yksinhuoltajaisät mistä tukipalveluita kannattaisi etsiä? On mahdollista, että isät eivät tiedä mitkä palvelut kuuluvat myös heille, sillä palveluiden nimet ovat harhaanjohtavia tai palvelun toimintarakenne on suunniteltu niin, että se tahattomasti jättää isän äidin ja lapsen tarpeiden ja tukemisen varjoon. On siis tärkeää korostaa heti koulutusvaiheessa ja etenkin työympäristössä isän tukemisen merkitystä, sillä isän jaksaminen sekä kokonaisvaltainen hyvinvointi vaikuttaa myös oleellisesti koko muun perheen hyvinvointiin.

8 EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston luotettavuuden arviointi ja aineiston analyysi käsitellään yhtenä kokonaisuutena. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan täytyy alati pohtia tekemiään valintoja ja ratkaisuja, sillä niillä on suuri vaikutus tutkimuksen aineistoanalyysin laadukkuuteen ja tutkimuksen luotettavuuteen (Eskola, Suoranta 2001, 208–209). Luotettavuuden tarkastelu jääkin vain tutkijan oman arvioinnin varaan, sillä ei ole olemassa mitään selkeää ohjetta arvioida tämän kaltaisen tutkimuksen laadukkuutta. (Kananen, Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2014, 145–146).

Tutkimuksen luotettavuuden mittareita ovat reliabiliteetti ja validiteetti. Reliabiliteetti tarkoittaa tutkimustulosten pysyvyyttä ja keskittyy lähinnä tutkimuksen toteuttamiseen. Käytännössä reliabiliteettia voidaan mitata toteuttamalla tehty tutkimus uudestaan saaden samat tutkimustulokset (Kananen, Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2014, 147). Validiteetti, eli tutkimuksen pätevyys voidaan jakaa sekä sisäiseen validiteettiin että ulkoiseen validiteettiin. Sisäinen validiteetti tarkoittaa sitä, että tutkija hallitsee tieteellisen otteen sekä osoittaa oman tieteenalansa hallitsemista. Ulkoinen validiteetti tarkoittaa johtopäätösten sekä tehtyjen tukintojen ja kerätyn aineiston välisten suhteiden pätevyyttä (Eskola, Suoranta 2001, 213), eli sitä voidaanko tutkimustuloksia yleistää liittyen kohde-ryhmään (Kananen, Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2014, 148).

Opinnäytetyöprosessin aloitin syksyllä 2014, mutta teeman konkretisoiduttua jouluna 2014 aloitin aineiston keräämisen tammikuussa 2015. Alun alkaen oli selvää, että aineiston monipuolisuus tulee olemaan haaste, sillä käyttämäni aineiston kirjoittajat viittaavat toinen toisiinsa, mikä voi osaltaan heikentää tutkimuksen laadukkuutta. Keräämäni teoria tukee kuitenkin hyvin empiiristä osuutta. Keräämäni teoria oli hyvin paljon itseään toistavaa ja uusimmat julkaisut viittasivat hyvin paljon aikaisemmin tehtyihin julkaisuihin. Aineistossa myös esiintyivät samat tutkijat, esimerkiksi Halttunen, Forssén, Sinkkonen ja Lammi-Taskula. On siis mahdollisuus, että tutkijoiden toisiinsa viittaaminen voi myös vähentää oman opinnäytetyöni luotettavuutta.

Opinnäytetyöprosessin aikana keskityin eniten pohtimaan vastaajiin liittyviä eettisiä asioita ja etenkin vastaajien nimettömyys oli tärkeä eettinen seikka opinnäytetyöni kannalta. Toteutin opinnäytetyöni aineistonkeruun lomakehaastatteluna, jonka lähetin vastaajille sähköpostilla. Tämä ei mahdollistanut nimettömyyttä minun ja vastaajien välillä, mutta opinnäytetyössäni vastaajien nimet eivät ilmene millään tavalla. Lisäksi se, että vastaajien iät ja paikkakunnat eivät tarkennu opinnäytetyössäni, mikä lisää tutkimuksen eettisyyttä sekä vastaajien nimettömänä pysymistä. Lisäksi aineiston analyysissä esimerkiksi eron syihin liittyviä tarkennuksia en ole kohdentanut kehenkään vastaajaan heidän yksityisyytensä suojaksi. Vastaajien nimettömyyttä halusin osaltani myös suojella sillä, että en liitä opinnäytetyötäni suoraan mihinkään organisaatioon. Organisaation kautta hankittavien vastaajien kautta en olisi pystynyt täysin turvaamaan heidän nimettömyyttään.

Sähköpostin välityksellä toteutettava lomakehaastattelu osoittautui ainoaksi mahdolliseksi analyysinkeruu muodoksi rajoittavien tekijöiden vuoksi. Menetelmä kuitenkin antoi kuitenkin mahdollisuuden rajoittaa kysymysten johdattelevuutta. Oma läsnäoloni tai tahattomat tarkentavat kysymykset olisivat voineet vaikuttaa vastausten suuntaan johdattelevasti. Halusin myös lisätä opinnäytetyöni eettisyyttä ja luotettavuutta antamalla lomakehaastatteluun vastaamiselle runsaasti vastausaikaa. Vastausajan antamisella mahdollistin heille kokemusten muistelemisen sekä uusien oivalluksien tekemisen. Kaikkia haastatteluita ei toteutettu sähköpostin välityksellä, vaan muutaman vastaajan kanssa olin puhelinyhteydessä lähinnä heidän pyynnöstään. Pyrin pitämään huolen siitä, että luin kysymykset heille siinä muodossa, kuin ne lomakkeessakin ovat. En kuitenkaan itse henkilökohtaisesti pidä puhelinta hyvänä välineenä. Puheluiden aikana tuli keskeytyksiä ja lähes väistämättä tulee vahingossa kommentoitua toisen puhujan päälle.

Lomakehaastattelun muotoilu oli osaltaan haaste, sillä liian henkilökohtaisten kysymysten kysyminen tuotti itselle eettisiä ristiriitoja ja olisi voinut myös vaikuttaa vastausten laadukkuuteen. Osittain kysymysten muodot vaikuttivatkin siihen, missä määrin vastaajat tilanteestaan ja kokemuksistaan kertoivat, mutta

kukaan ei jättänyt vastaamatta esitettyihin kysymyksiin. Vaikka opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää ovatko yksinhuoltajaisät kohdanneet mahdollisesti ennakkoluuloja viranomaistaholta, en tahtonut kysyä sitä suoraan, jotta kysymys ei johdattelisi liikaa. Kysymysten johdattelevuuteen yritin kiinnittää paljon huomiota kysymyksen muodolla. Koin myös tärkeäksi kiinnittää huomiota kysymysten määrään. Liian monta kysymystä, olisi voinut vaikuttaa vastausten laadukkuuteen. Kysymyksien muodolla halusin antaa vastaajille mahdollisuuden määritellä sitä, kuinka paljon he kertovat kokemuksistaan, sillä opinnäytetyöni teema on henkilökohtainen ja voi tuottaa mielipahaa vastaajille. Kysymyksissä sana ”tuki” ymmärrettiin eri tavoilla tai sitten tuen muodot olivat olleet vain rahallista tai fyysistä tai henkistä tukea, mutta ei kaikkia osa-alueita.

9 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tuoda esiin yksinhuoltajaisien kokemuksia perheille kohdennetuista sosiaali- ja terveyspalveluista sekä selvittää minkälainen merkitys läheisverkoston tarjoamalla tuella on yksinhuoltajaisille. Opinnäytetyötä varten teetetyn lomakehaastattelun myötä saatujen vastausten avulla sain arvokasta tietoa siitä, millaisia tuntemuksia saadusta palvelusta yksinhuoltajaisilla on. Saatua aineistoa pystyin myös hyödyntämään kohdatessani yksinhuoltajaisejä. Uskon myös, että tutkimukseni aiheesta kiinnostuneet saavat arvokasta kokemukseen perustuva tietoa yksinhuoltajaisista sekä heidän kokemuksistaan perheille kohdennetuista sosiaali- ja terveyspalveluista sekä läheisverkoston merkityksestä.

Opinnäytetyön laatiminen on ollut haastava prosessi, mutta myös erittäin opettavainen ja kiinnostava. Prosessin aikana kasvoi kiinnostus yksinhuoltajaisien asemaan suomalaisessa perhepolitiikassa. Teettämäni lomakehaastattelu antoi arvokasta kokemukseen perustuvaa tietoa ja samalla avasi myös yksinhuoltajaisä -käsitteen tunnettavuuden kehittymistä 1990-luvulta 2010-luvulle. Nykyään yksinhuoltajaisälle on tarjolla paljon vertaistukea ja viranomaistahoille, esimerkiksi neuvolaan on laadittu ohjeita isän kohtaamiseksi. Mielestäni isien kohtaaminen on menossa koko ajan parempaan suuntaan, vaikka edelleen on paljon työtä isien ja äitien välisen tasa-arvon edistämiseksi.

Laatimani aikataulut eivät pitäneet millään tavalla paikkaansa. Loppujen lopuksi kirjoitin opinnäytetyöni noin kahdessa kuukaudessa. Kokonaisuutena prosessi kesti puolisen vuotta. Prosessin aikana sokeuduin omalle tuotokselleni, minkä vuoksi olisikin ollut toivottavaa tehdä yhteystyötä työelämän kanssa tai työparin kanssa. Huomasinkin erittäin arvokkaaksi samassa tilanteessa olevien tarjoaman vertaistuen. Neuvojen kysyminen muilta opiskelijoilta auttoivat etenkin opinnäytetyön rakenteeseen liittyvissä asioissa.

Loppujen lopuksi valinta tehdä opinnäytetyö yksin ilman työparia tai työelämäneustajaa oli oikea. Yksin tekeminen on vahvistanut omaa uskoani ja kyvykkyyttäni kirjoittaa laadullinen tutkimus sekä työelämän ulkopuolelle jättämi-

nen lisäsi yksinhuoltajaisien nimettömyyttä. Luki- ja kirjoitushäiriöni on näkynyt vahvasti koko prosessin ajan ja vaatinut tarkkaa keskittymistä kirjoittamiseen, mutta erityisesti lukemiseen ja luetun ymmärtämiseen ja sisäistämiseen, jotta asian voi muotoilla omin sanoin.

Tutkimuksen aikana kävin useita keskusteluita yksinhuoltajuudesta ja eritoten yksinhuoltajaisyydesta oman läheisverkostooni kuuluvien henkilöiden kanssa. Oman isäni kanssa käydyt keskustelut sekä hänen ajatukset ja kokemukset ovatkin olleet kullan arvoisia prosessin aikana sekä ovat auttaneet minua tarkentamaan opinnäytetyöni aihetta prosessin alussa. Tämän vuoksi opinnäytetyöni onkin omistettu omalle Iskälle. Lisäksi se, että Iskä on pärjännyt kahden lapsen kanssa yksin, kaukana läheisverkostosta vaatii luonteenlujuutta. Ilman vahvaa pärjäämiskulttuuria asiat olisivat voineet saada aivan toisenlaisen päätöksen. Olkoon tämä opinnäytetyö myös huutomerkki sille, että isät tarvitsevat tukea isyydessään etenkin silloin, kun läheisverkoston tukea ei ole saatavilla.

Tutkimustulosten innoittamana kysyinkin Kela-Kertulta yksinhuoltajaisän saamista sosiaalietuuksista. Kysymykseni ja saamani vastaukset ovat luettavissa tämän linkin takaa: <https://kysykelasta.kela.fi/viewtopic.php?f=13&t=9805>. Ehkä joku innostuukin laatimaan tutkimuksen yksinhuoltajaisien sosiaalietuuksista tai jossain päätäntätaholla havahdutaan siihen, että tasa-arvo ei täysin toteudu yksinhuoltajaisän ja yksinhuoltajaäidin välillä. Lisäksi isyyden historiaan perehtyessäni ennen 1930-lukua lapsen huoltajaksi on määritelty aina automaattisesti isä, minkä jälkeen äidin oikeus lapsen huoltajuuteen korostettiin. Onneksi nykyään korostetaan lapsen oikeutta molempiin vanhempiin ja useimmissa lapsen huoltajuuteen liittyvissä asioissa päädytäänkin yhteishuoltajuuteen. Huomiota voisi kuitenkin kiinnittää siihen tarvitseeko kumpaakaan vanhemmista suosia erotilanteissa vaan voisiko heidät lähettää samalta viivalta.

Omasta mielestäni näen ongelmana äitilähtöisyyden palvelurakenteissa, sillä se voi olla syynä isien vähäiseen hakeutumiseen erilaisten perheille kohdennettujen palveluiden piiriin, kuten neuvolaan. Itse esimerkiksi käytän mieluummin äitiysneuvolasta nimitystä neuvola, sen leimaavan nimen vuoksi. Osaamattomuus miesten kohtaamisessa myös huolestuttaa, sillä huonot kokemukset

ruokkivat lisää miesten käsitystä huonosta palvelusta sekä osaamattomista ihmisistä. Tämänkaltaiset kokemukset vastaajien kohdalla, on voinut vaikuttaa heidän todellisiin kokemuksiin käyttämiensä palveluiden viranomaistahojen tarjoamasta tuesta.

LÄHTEET

Aalto, Ilana 2012. Isyyden aika – Historia, sukupuoli ja valta 1990-luvun isyyskeskusteluissa. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 112. Jyväskylän Yliopisto. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Aluehallintovirasto 2013. Viitattu 2.10.2015.
<http://www.avi.fi/web/avi/aiheet>

Aluehallintovirasto 2013. Perhe- ja sosiaalipalvelut. Viitattu 2.10.2015.
<http://www.avi.fi/web/avi/perhe-ja-sosiaalipalvelut#.Vh5lifntmko>

Aluehallintovirasto 2013. Yksityiset sosiaalipalvelut. Viitattu 2.10.2015.
<https://www.avi.fi/web/avi/yksityiset-sosiaalipalvelut#.Vg5UAJfdfrp>

Broberg, Mari & Tähtinen, Juhani 2009. Perheen toimivuus ja vanhemmuus yksinhuoltajaperheissä. Teoksessa Forssén, Katja & Haataja, Anita & Hakovirta, Mia (toim.). Yksinhuoltajuus Suomessa, Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy, 154–169.

Ensi- ja Turvakotien Liitto 2015. Isäryhmät. Viitattu 16.10.2015.
<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/miehena-ja-isana/intoa-isatyohon/sisalto/isien-kanssa-tyoskentely/isaryhmat/>

Erno, Juuso & Malm, Pasi 2013. Miehet ja tasa-arvopolitiikka – miesten tasa-arvo ry:n näkökulma. Teoksessa Jokinen, Arto (toim.). Mieskysymys – Miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka. 2.painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juves Print.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5.painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy

Finlex 2015. Hallintolaki 6.6.2003/434. Viitattu 14.10.2015.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434#L2>

Finlex 2015. Isyyslaki 5.9.1975/700. Viitattu 28.9.2015.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1975/19750700>

Finlex 2015. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812. Viitattu 14.10.2015.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Forsberg, Hannele 2003. Johdanto: Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) 2003. Perhe murroksessa – Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Yliopistopaino, 7-15.

Forssén, Katja & Haataja, Anita & Hakovirta, Mia 2009. Yksinhuoltajien asema suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Forssén, Katja & Haataja, Anita & Hakovirta, Mia (toim.). Yksinhuoltajuus Suomessa, Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy, 9-18.

Haataja, Anita 2009. Kuka on yksinhuoltaja? Yksinhuoltajien määrä ja profiili eri aineistojen valossa. Teoksessa Forssén, Katja & Haataja, Anita & Hakovirta, Mia (toim.). Yksinhuoltajuus Suomessa, Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy, 46–62.

Hellstén, Sari & Salonen, Santtu. Havaintoja isien kohtaamisesta sosiaali- ja terveystalveissa. Työpapereita 2/2011. Ensi- ja turvakotien liitto ry, mieskeskus. Viitattu 9.11.2015
<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/liitto/julkaisut/havaintoja-isien-kohtaamisesta-s/>

Helsingin kaupunki 2015. Lapsiperheiden kotipalvelu ja perhetyö. Viitattu 9.11.2015
<http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/lapsiperheiden-palvelut/perhetyo>

Helsingin yksityinen äitiys- ja isyysneuvola 2015. Isyysneuvolapalvelut. Viitattu 11.11.2015.
<http://www.aitiysneuvola.fi/fi/portfolio/isyysneuvola/>

Huttunen, Jouko 2001. Isänä olemisen uudet suunnat. Juva: PS-kustannus.

Kananen, Jorma & Jyväskylän ammattikorkeakoulu. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja –sarja. Jyväskylä: Suomen yliopistopaino Oy.

Kela 2014. Isyysvapaan ajalta isyysrahaa. Viitattu 11.11.2015
http://www.kela.fi/isan-vapaat_isyysvapaa-ja-isyysraha

Kitunen, Timo 2007. Sosiaalityön näennäinen tasa-arvo. Teoksessa Kotro, Arno & Sepponen Hannu (toim.) 2007. Mies vailla tasa-arvoa. Helsinki: Tammi, 113–119.

Kuronen, Marjo 2003. Eronnut perhe. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) 2003. Perhe murroksessa – Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Yliopistopaino, 103–120.

Kröger, Teppo 2009. Yksinhuoltajuus ja isyys: outo yhdistelmä? Teoksessa Forssén, Katja & Haataja, Anita & Hakovirta, Mia (toim.). Yksinhuoltajuus Suomessa, Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy, 170–185.

Lapin Ensi- ja Turvakoti ry 2015. Miestyön keskus. Viitattu 26.10.2015.
http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/jasenyhdistykset/lapin_ensi-ja_turvakoti_ry/vanhemmuus/miestyon-keskus/

Lapsi 2000 ry & Hermanson, Elina & Keinänen, Eero & Sihvola, Seija & Suomi, Antti & Säävälä, Hannu & Vainio, Jari 2002. Isän kirja. 1. painos. Espoo: Hakkapaino Oy.

Lähteenmäki, Marko & Neitola, Marita 2014. Isien tukiverkostot vauvaperheissä. Teoksessa Erola, Petteri & Mykkänen, Johanna (toim.) 2014. Isän kokemus. Tampere: Hakapaino 65–74.

Malmi, Pasi & Erno, Juuso 2013. Miehet ja tasa-arvopolitiikka – Miesten tasa-arvo ry:n näkökulmasta. Teoksessa Jokinen, Arto (toim.) 2013. Mieskysymys. Miesliike, -työ, tutkimus ja tasa-arvopolitiikka. 2. painos. Tampere: Tampereen yliopistopaino 91-102

Miessakit ry 2015. Isyyden Tueksi. Viitattu 26.10.2015.
http://www.miessakit.fi/fi/toimintamuodot/isyyden_tueksi

Miessakit ry 2015. Erosta Elossa. Viitattu 26.10.2015.
http://www.miessakit.fi/fi/toimintamuodot/erosta_elossa

Mykkänen, Johanna 2010. Isyyden tutkimus Suomessa 1990-2010. Teoksessa Aalto, Ilana & Mykkänen, Johanna 2010. Isyyden Ihanteet, arki ja kokemukset. Raportti isyyden tutkimuksesta Suomessa. Nuorisotutkimusseura verkkojulkaisuja 34, 2010. Viitattu 15.10.2015.
http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/verkkojulkaisut/IsyydenIhanteetArkiJaKokemukset_painoversio.pdf
(<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/verkkojulkaisut>)

Nätkin, Ritva 2003. Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) 2003. Perhe murroksessa – Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Yliopistopaino, 16–38.

Okkonen, Kaisa-Mari 2014. Tilastokeskus: Erolasten arki ei välity tilastoihin. Hyvinvointikatsaus 1/2014. Viitattu 6.10.2015.
http://www.stat.fi/artikkelit/2014/art_2014-02-26_007.html

Opetushallitus 2015. Aamu- ja iltapäivätoiminta. Viitattu 5.10.2015.
http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/aamu-_ja_iltapaivatoiminta

Opetushallitus 2015. Esiopetus. Viitattu 5.10.2015.
http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/esiopetus

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015. Esiopetus vahvistaa oppimisen edellytyksiä. Viitattu 5.10.2015
<http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/esiopetus/?lang=fi>

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015. Varhaiskasvatus. Viitattu 5.10.2015.
<http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/varhaiskasvatus/?lang=fi>

Puohiniemi, Martti & Nyman Göte 2007. Mies. Arvot, roolit ja tunteet. 1.painos. Espoo: Gummerus Kirjapaino Oy.

Rantalaiho, Minna 2003. Pohjoismaisen isyyspolitiikan isäkuva. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) 2003. Perhe murroksessa – Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Yliopistopaino, 202–227.

Rantalaiho, Minna 2009. Suomalainen yksinhuoltajuus ja yhteiskuntamuutos. Teoksessa Forssén, Katja & Haataja, Anita & Hakovirta, Mia (toim.). Yksinhuoltajuus Suomessa, Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy, 19–45.

Rintala-Koskinen, Aino 2003.(Uus)perhe lapsen silmin. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) 2003. Perhe murroksessa – Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Yliopistopaino, 121–139.

Rovaniemen kaupunki 2015. Lastenvalvojan palvelut. Viitattu 5.10.2015.
<http://www.rovaniemi.fi/fi/Palvelut/Perhe--ja-sosiaalipalvelut/Lastenvalvoja>

Santala, Leena 2009. Miten vanhemmat järjestävät lapsen huollon ja asumisen eron jälkeen. Teoksessa Forssén, Katja & Haataja, Anita & Hakovirta, Mia (toim.). Yksinhuoltajuus Suomessa, Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy, 136–153.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Valvira 2015. Viitattu 2.10.2015.
<http://www.valvira.fi/>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Viitattu 2.10.2015.
<http://stm.fi/etusivu>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Kasvatus- ja perheneuvonta, perheasioiden sovittelu. Viitattu 5.10.2015.
<http://stm.fi/kasvatus-perheneuvonta>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Kouluterveydenhuolto. Viitattu 5.10.2015.
<http://stm.fi/kouluterveydenhoito>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Lapset, nuoret ja perheet. Viitattu 5.10.2015.
<http://stm.fi/lapset-nuoret-perheet>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Lastensuojelu. Viitattu 5.10.2015.
<http://stm.fi/lastensuojelu>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Neuvolat. Viitattu 5.10.2015.
<http://stm.fi/neuvolat>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Sosiaalihuoltolain soveltamisopas: Perhetyö Viitattu 3.11.2015
http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uuden-sosiaalihuoltolain-soveltamisopas-on-ilmestynyt

Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Sosiaali- ja terveystalot. Viitattu 2.10.2015.
<http://stm.fi/sotepalvelut>

Suomen Kuntaliitto 2004. Kunnalliset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. 1.painos. Helsinki: Hakapaino Oy.

Suomen Tietotoimisto 2015. Lapsiasiavaltuutettu toivoo isäneuvoloita kuntiin. Pohjolan Sanomat 9.11.2015, O15.

Sähköinen haastattelulomake. Yksinhuoltajaisät 14.10.2015. Viitattu. 9.11.2015

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2015. Kasvatus- ja perheneuvonta. Viitattu 5.10.2015.

https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-japerheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/kasvatus_ja_perheneuvonta

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Kouluterveydenhuolto. Viitattu 5.10.2015.

<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/opiskeluhoolto/kouluterveydenhuolto>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Lastensuojelun käsikirja: Mitä on lastensuojelu?. Viitattu 5.10.2015.

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Lastensuojelun käsikirja. Perhetyö. Viitattu 5.10.2015.

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo>

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2015. Varhaiskasvatus. Viitattu 5.10.2015

<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-japerheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut>

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2015. Äitiys- ja lastenneuvola. Viitattu 5.10.2015.

https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-japerheet/peruspalvelut/aitiys_ja_lastenneuvola

Tilastokeskus 2014. Lapsiperheitä 39 prosenttia kaikista perheistä. Viitattu 28.9.2015

http://www.stat.fi/til/perh/2013/02/perh_2013_02_2014-11-21_kat_003_fi.html

Tilastokeskus 2015. Liitetaulukko 1. Perheet tyypeittäin 1950–2014. Viitattu 28.9.2015.

http://www.stat.fi/til/perh/2014/perh_2014_2015-05-28_tau_001_fi.html

Valtioneuvosto 2015. Isyyslaki uudistuu vuonna 2016 – isyyden voi tunnustaa jo äitiysneuvolassa. Viitattu 13.10.2015

http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/isyyslaki-uudistuu-vuonna-2016-isyyden-voi-tunnustaa-jo-aitiysneuvolassa?_101_INSTANCE_3wyslLo1Z0ni_groupId=1271139

Viljamaa, Marja-Leena 2003. Neuvola tänään ja huomenna - Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertastuki. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: ER-Paino Ky.

<http://urn.fi/URN:ISBN:951-39-1427-5>

Vuori, Jaana 2003. Äitiyden ainekset. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) 2003. Perhe murroksessa – Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Yliopistopaino, 39–63.

Vuori, Jaana 2004. Isyyden mallit ja isien valinnat. Teoksessa Aalto, Ilana & Kolehmainen, Jani (toim.) 2004. Isäkirja. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy 29–63.

Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry 2015. Viitattu 29.10.2015,
<http://www.yvpl.fi/etusivu/>

LIITTEET

- Liite 1. Haastattelulomakkeen saatekirje
- Liite 2. Haastattelulomake Lomakehaastattelu Lähivanhempi-iseille sekä yksinhuoltajaisille

Liite 1

Hei!

Olen kolmannen vuoden sosionomiopiskelija Lapin ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyön, jonka aiheena ovat yksinhuoltajaisien kokemukset perheiden sosiaali- ja terveystalvueluista. Opinnäytetyössäni kartoitan myös, minkälaisia perheille suunnattavia palveluita olette käyttäneet tai käytätte tällä hetkellä.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää millaista tukea olette saaneet käyttämiltänne palvelutahoilta ja onko tämä teidän saamanne tuki vastannut teidän omaa tuentarvettanne. Tämän lisäksi tarkoitukseni on selvittää oletteko mahdollisesti kohdanneet palvelunkäyttäjinä ennakkoluuloja käyttämienne palveluiden viranomaisilta.

Vastauksienne avulla saan tietoa siitä, minkälaista kohtaaminen on ollut ja vastakaanko 2000-luvun Suomessa asiakkaan tarpeisiin. Valitettavasti sähköpostin välityksellä nimettömänä vastaaminen ei onnistu, mutta tulen silti pitämään huolen teidän henkilöllisyytenne salaamisesta.

Löydät kyselylomakkeen sähköpostin liitetiedostona. Teillä on aikaa vastata kyselyyn Lokakuun 14. päivään asti, jolloin kyselyvastaukset on tärkeää lähettää minulle takaisin sähköpostilla.

Mikäli Teillä herää kysymyksiä tutkimukseen liittyen, vastaan mielelläni niihin.

Ystävällisin terveisin

Siivikko Jenni

jenni.siivikko@edu.lapinamk.fi

Liite 2 1(2)

1. Olette: *(laita x oman roolisi kohdalle)*

- Yksinhuoltaja
- Lähivanhempi

2. Montako lasta Teillä on sekä minkä ikäisiä He ovat?**3. Kuinka kauan Te olette olleet yksinhuoltajana / lähivanhempi-isänä?**

(kerro myös vuosiluvut)

4. Miten Teistä tuli yksinhuoltaja/Lähivanhempi?**5. Tarvitsitteko tukea viranomaistaholta?**

- Kyllä
- En

6. Mitä perheille suunnattuja sosiaali- ja terveystalveluita olet käyttänyt / käytät tällä hetkellä? *(laita x niiden palveluiden kohdalle)*

- Aamu- ja iltapäivätoiminta
- Esiopetus
- Kouluterveydenhuolto
- Lastenvalvoja
- Perheasioiden sovittelu
- Perheneuvola
- Päivähoito
- Perhetyö
- Sosiaalitoimi
- Äitiys- ja lastenneuvola

Liite 2 2(2)

_Joku muut. Mikä:

7. *Jos vastasit kyllä:* **Oliko Teidän saamanne tuki riittävää?**

8. **Millä eri tavoin käyttämienne palveluiden viranomaiset Teitä tukivat?**

9. *jos vastasit kysymykseen nro 6 En:* **Mistä Te saitte tai haitte tukea?**

10. **Miten teihin yksinhuoltajaisänä / lähivanhempi-isänä on suhtauduttu viranomaistaholta?**

11. **Kuinka Teidän arjen pyörittäminen onnistuu / onnistui? Saitteko siihen apua miltään palvelutaholta?** (esimerkiksi työssä käyminen, koti-työt, lasten harrastukset)

12. **Millä tavalla Teidän mielestänne viranomaisten pitäisi tukea yksinhuoltajaisää / lähivanhempi-isä?**